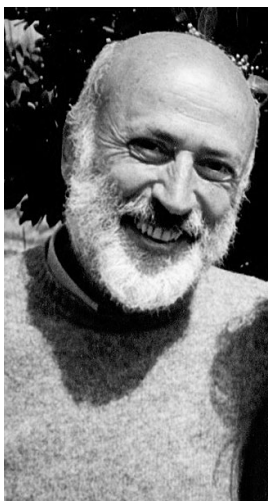

Αγγελικά «μη όντα»

Ο υπερβατικός λογοτεχνικός κόσμος του Αργύρη Χιόνη (1943-2011)

του ΓΙΑΝΝΗ ΣΤΡΟΥΜΠΑ

Ο λογοτεχνικός κόσμος του Αργύρη Χιόνη θα μπορούσε να συνιστά ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα που επαληθεύει όσα διατείνεται ο Γιώργης Παυλόπουλος στο ποίημά του «Τα Αντικλείδια»: ανοίγει στον αναγνώστη τις σελίδες του, τον καλοπιάνει, τον γοητεύει, και μόλις εκείνος επιχειρήσει μαγεμένος να ανοίξει την πόρτα του χιόνειου έργου διάπλατα, η πόρτα είτε σφραγίζεται είτε οδηγεί παιγνιωδώς σε περιβάλλοντα παραπλανητικά, τα οποία διαρκώς δοκιμάζουν τον αναγνώστη. Η χειμαρρώδης γοητεία του Χιόνη παρασέρνει εύκολα τον απροετοίμαστο περαστικό. Ο ίδιος ο συγγραφέας, ωστόσο, δεν εγκαταλείπει αβοήθητο τον αναγνώστη του: τον δοκιμάζει μεν, αλλά και του απλώνει ρίζες μέσα στον παιγνιώδη χείμαρρο, για να σκαλώσει και να σταθεί εκ νέου όρθιος.

Οι κατευθύνσεις που παρέχει ο Χιόνης δίνονται είτε άμεσα, στα σχόλια που συνοδεύουν αρκετές εκδόσεις του, είτε έμμεσα, με την παράθεση μότο ή με σχόλια αποδιδόμενα στους λογοτεχνικούς του ήρωες ή ακόμη και σε υποτιθέμενους υπαρκτούς συγγραφείς ή καλλιτέχνες άλλων τόπων ή εποχών, οι οποίοι δεν είναι τίποτε άλλο παρά προσωπεία του ίδιου του Χιόνη. «Η δημιουργία δεν συνίσταται στο να παραμορφώσει ή να εφεύρει κανείς πράγματα, αλλά στο να θέσει τα υπάρχοντα σε νέες σχέσεις μεταξύ τους»¹, διατείνεται ο Χιόνης παραθέτοντας ως μότο στο πεζογραφικό του *Περί αγγέ-*

λων και δαιμόνων το συγκεκριμένο σχόλιο ποιητικής του Γάλλου σκηνοθέτη Ρομπέρ Μπρεσόν. Κι αυτό ακριβώς κάνει ο ποιητής: αναθεωρεί τις σχέσεις των πραγμάτων, τοποθετώντας τες σε νέο επίπεδο. «Ναι, σε τελική ανάλυση, η πραγματικότητα είναι το παραμύθι»², επιμένει ο Χιόνης, διά στόματος, τη φορά αυτή, του Ζαν Ρενουάρ, ενός ακόμη Γάλλου σκηνοθέτη, σύγχρονου του Μπρεσόν και θεωρούμενου ως πατέρα του Ποιητικού Ρεαλισμού.

Ο Αργύρης Χιόνης γεννήθηκε στα Σεπόλια το 1943. Από τα εφηβικά του χρόνια αναγκάστηκε να εργαστεί για βιοποριστικούς λόγους. Οι ίδιοι λόγοι τον οδήγησαν σε μετανάστευση στη Δυτική Ευρώπη από το 1967 μέχρι το 1977, οπότε κι επέστρεψε στην Ελλάδα. Ο ποιητής, κινούμενος για τον βιοπορισμό μεταξύ Γαλλίας και Ολλανδίας, δεν παραμέλησε την καλλιέργεια των πνευματικών του ενδιαφερόντων και την εκμάθηση ξένων γλωσσών. Η αφοσίωσή του τον αντάμειψε με την κατάκτηση πέντε γλωσσών, των γαλλικών, των ολλανδικών, των ιταλικών, των αγγλικών και των ισπανικών. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα το 1977 εργάστηκε κυρίως ως μεταφραστής, ενώ το 1982 προσλήφθηκε, κατόπιν διαγωνισμού, μεταφραστής στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κι εργάστηκε στις Βρυξέλλες μέχρι το 1992. Έκτοτε επέστρεψε στην Ελλάδα, εγκαταστάθηκε στο χωριό Θροφαρί της Κορινθίας καλλιεργώντας τη γη, κι έζησε εκεί μέχρι το τέλος της ζωής του. Ο θάνατος τον συνάντησε σε μία από τις επιστροφές του στην Αθήνα τα Χριστούγεννα του 2011.

Η πραγματικότητα αμφισβητείται ως κατάσταση πλαστή. Το παραμύθι ανάγεται σε πραγματικότητα. Τα όρια των έλλογων καταστάσεων, έτσι όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από έναν κοινό ανθρώπινο νου, ανακατατάσσονται και περιλαμβάνουν νέες περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό, ο Χιόνης δεν επιφυλάσσει απλώς στα αντιληπτά από τον μέσο νου περιβάλλοντα νέες δυναμικές, αλλά συνθέτει και ο ίδιος υπάρξεις και κόσμους δικούς του, πλάσματα «μη όντα», τα οποία όμως η δημιουργική του φαντασία τα καθιστά «όντα». Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι ο ήρωάς του συγγραφέας Αμπού Μούραχ ες Αγκίμπ κηρύττει ότι «το όνειρο είναι πιο πραγματικό από την πραγματικότητα ή ότι η πραγματικότητα δεν είναι παρά ένα όνειρο»³ και θέτει ως πυρήνα της φιλοσοφίας του πως οι άνθρωποι «είμαστε γεννήματα της φαντασίας μας, πως είμαστε ικανοί να στήσουμε έναν κόσμο ολόκληρο και να τον κατοικήσουμε, φαντάσματα μέσα σε χώρο και σε χρόνο φάντασμα»⁴.

Το μεγαλύτερο σε έκταση τμήμα του χιόνειου έργου ανήκει στην ποίηση, όμως το έργο του λογοτέχνη εκτείνεται και στην πεζογραφία, το θέατρο, την παιδική λογοτεχνία, ενώ περιλαμβάνει και μεταφράσεις. Ο Χιόνης, όπως ειπώθηκε, αγαπά να δοκιμάζει τον αναγνώστη του, όμως είναι ο ίδιος που, έστω σε χρόνο ανύποπτο και με τρόπο εύσχημο αλλά οπωσδήποτε ουσιαστικό κι αποκαλυπτικότατο, προσφέρει στοιχεία απεγκλωβισμού από τις παγίδες και κατανόησης των ποιητικών προθέσεων. Τα κοινά θέματα, των οποίων η πραγμάτευση συντελείται σε όλα τα είδη που καλλιεργεί ο συγγραφέας, οι κοινές τεχνικές, καθώς και η επιβεβαίωση από τον Χιόνη των προθέσεων του σε κάθε «αυτοανάλυση» που επιχειρεί, πείθουν για ένα έργο που, παρά το ειδολογικό του άπλωμα, είναι στην ουσία ενιαίο. Αφουγκραζόμενοι τον ίδιο τον Χιόνη, διαπιστώνουμε πως τα παραπετάσματα της παυλοπούλειας λογοτεχνικής πόρτας, τα οποία θολώνουν το τοπίο, αποσύρονται συντείνοντας στην αποκατάσταση της ατμοσφαιρικής διαύγειας.

Σ' αυτό το μεταίχμιακό τοπίο μεταξύ του ονείρου και της φαντασίας από τη μια πλευρά, και της θεωρούμενης ως «πραγματικότητας» από την άλλη, κάθε βεβαιότητα αίρεται κι ο χώρος με τον χρόνο αποκτούν ιδιότητες μη συμβατικές. Δεν είναι καν βέβαιο ότι φαντασία και πραγματικότητα είναι καταστάσεις διακριτές, εφόσον γίνονται παραδεκτοί οι στίχοι του Σέξπιρ «Είμαστε φτιαγμένοι με τα ίδια υλικά/ που 'ναι φτιαγμένα τα όνειρα»⁵. Ο ίδιος ο Χιόνης, αναφερόμενος στο θέμα των τελευταίων του πεζών, που εκδόθηκαν μετά τον θάνατό του, το προσδιορίζει ως το «παράλογο της ύπαρξης» και ως την «ασάφεια των ορίων μεταξύ τρέλας και λογικής»⁶. Υπηρετώντας τη συγκεκριμένη στόχευση, οι ιστορίες του Χιόνη συνθέτονται από τον ποιητή ως «μαγικές», «αφύσικες», «τρελές»⁷. Όμως, «Ακόμη κι αν έχουμε να κάνουμε μ' έναν παρα- →

→ λογισμό, πρέπει να είναι διατυπωμένος με τόση ακρίβεια που το αποτέλεσμα να φαίνεται απολύτως λογικό⁸. Γι' αυτό και ο ποιητής έχει πετύχει όχι απλώς να γοητεύει συνθέτοντας μία κατάσταση υπερβατική, δικής του εμπνεύσεως, μα και να πείθει ότι οι υπερβάσεις του είναι αληθινές, θέτοντας τρικλοποδιές στους καλοπροαίρετους αναγνώστες του.⁹

Τα θέματα που απασχολούν τον Χιόνη συντίθενται ακριβώς υπό σκοπιά υπερβατική, καθώς συχνά ο ποιητής τα πραγματεύεται εντάσσοντάς τα στο δικό του φανταστικό, αφύσικο σύμπαν. Εκεί οι ήρωές του εκδηλώνουν πολλές φορές μία αλλόκοτη διανοητική διασάλευση, μία θεώρηση που αντιβαίνει στη λογική των κοινωνιών, ένα ψυχανέμισμα αλαφροϊσκιωτου, ταιριαστό στον «τρελό του χωριού». Οι ασύμβατοι με την κοινωνική αλλοτρίωση αυτοί ήρωες διεκδικούν την ανθρωπιά που έχει χαθεί, την αναθέρμανση των προσδοκιών, τη συμφιλίωση με το φυσικό περιβάλλον, τη κλωρίδα και την πανίδα του. Στον ίδιο ρόλο, με τις ίδιες διεκδικήσεις, πρωταγωνιστούν άψυχα όντα, τα οποία στον κόσμο του Χιόνη αποκτούν ζωή, αναλαμβάνοντας την αποκατάσταση της ηθικής τάξης. Σημείων και ο ρόλος της σιωπής¹⁰ στο έργο του ποιητή, η οποία προσφέρεται για τη χαμηλόφωνη συνομιλία των πραγμάτων, καθώς αυτά, εν μέσω θορύβων, αδυνατούν να αποκαλύψουν την ψυχή τους, ενώ ψιθυριστά αναδεικνύουν την αγνότητα, την ομορφιά και μετατρέπουν τον ήχο σε μουσική και ποίηση. Δεν αποκλείεται, ωστόσο, και η αντίστροφη λειτουργία, εκείνη της απειλητικής σιωπής, σε τοπίο νέκρωσης κι επικράτησης δαιμόνων και σαρκοβόρων όρνεων.

Στον πλασματικό κόσμο του Χιόνη ενεργοποιούνται στοιχεία ποιητικής που στρατεύονται στην επίτευξη των στοχεύσεων του ποιητή. Η δόμηση του χιόνιου υπερβατικού κόσμου περιλαμβάνει τη μετατροπή των άψυχων όντων, είτε είναι υλικά είτε έννοιες αφηρημένες, σε έμψυχα. Τα νερά της χαλασμένης βρύσης έχουν πνοή, βούληση, αντιστέκονται στον άνθρωπο και διαγράφουν την προσωπική τους ανεξάρτητη πορεία¹¹. Το σεκλέτι παρουσιάζεται ως νυκτόβιο ζώο, που ζει στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή, κι ανήκει σε συγκεκριμένη οικογένεια και τάξη¹², υπερβαίνοντας την απλή μεταφορική λειτουργία. Παραλλαγή της συγκεκριμένης αλλαγής οντότητας συνιστούν οι μεταστοιχειώσεις που συμβαίνουν. Οι ανεμώνες, μεθυσμένες από την ομορφιά της φύσης, μεταστοιχειώνονται σε πεταλούδες και πετούν. Πρόκειται άραγε απλώς για λόγο μεταφορικό; Ο αφηγητής απορρίπτει την εκδοχή, όταν διευκρινίζει πως και ο ίδιος μπροστά στο φαινόμενο κυριεύτηκε από την αμφιβολία μήπως ήταν μεθυσμένος και η φαντασία του τον ενέπαιζε: προσέτρεξε ωστόσο σε «σοβαρά συγγράμματα που έχουν εκπονήσει σοφοί φυσιοδίφες» κι έμαθε ότι πρόκειται για συμπεριφορά πολύ συνηθισμένη.¹³

Ο χώρος και ο χρόνος αποκτούν αφύσικες διαστάσεις. Οι ταχυδακτυλογράφες με τα κουνέλια και τα περιστέρια που βγαίνουν μέσα από το καπέλο του ταχυδακτυλογράφου παύουν να είναι απλό τρικ όταν, καθώς τα φώτα της σκηνής σβήνουν, ο αφηγητής ταχυδακτυλογράφος εξομολογείται στους αναγνώστες ότι τα ζωντανά πλάσματά του επιστρέφουν πραγματικά μέσα στο καπέλο του.¹⁴ Ο τίτλος της συλλογής διηγημάτων *Ιστορίες μιας παλιάς εποχής που δεν ήρθε ακόμα*¹⁵ δυναμιτίζει τις συμβατικές χρονικές σχέσεις τις οποίες αναγνωρίζει η κοινή ανθρώπινη λογική, ενώ στο θεατρικό έργο *Το μήνυμα* ο ένας από τους ήρωες σημειώνει ότι σουρωμένος μπορεί μεν να ξεχνά ποιος είναι, όμως μπορεί να θυμηθεί ακόμη και πράγματα που έγιναν προτού ο ίδιος γεννηθεί.¹⁶

Η ύπαρξη στον κόσμο του Χιόνη προσλαμβάνει διαστάσεις μαγικές που εκτείνονται σαφώς ακόμη πιο μακριά από τις προαναφερθείσες μεταστοιχειώσεις των όντων ή των φυσικών μεγεθών. Ο ποιητικός αφηγητής προχωρά με το κομμένο του κεφάλι στα χέρια του.¹⁷ Οι νεκροί βγαίνουν από τις φωτογραφίες τους και κυκλοφορούν στο σπίτι.¹⁸ Από την τρύπα του δοντιού βγαίνει ένα παχύρρευστο υγρό, που είναι το

Επάνω: Η. Κεφάλας, Σ. Σερέφας, Σ. Νικολαΐδου, Α. Χιόνης, Γ. Μαρκόπουλος, Β. Τσιαμπούσης, Χρ. Ρουμелиωτάκης, Γ. Σκαμπαρδώνης, Τρίκαλα 2006

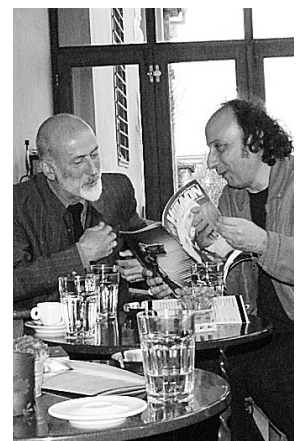
Αριστερά: Γ. Μαρκόπουλος, Α. Χιόνης, Σ. Νικολαΐδου, Χρ. Ρουμелиωτάκης, Τ. Γαλάτης, Τρίκαλα 2006

Η. Κεφάλας, Π. Ζαχαρόπουλος, Α. Χιόνης, Τρίκαλα 2006

Β. Τσιαμπούσης, Η. Κεφάλας, Β. Κεφάλας, Α. Χιόνης, Τρίκαλα 2006

Α. Χιόνης, Σ. Σερέφας, Τρίκαλα 2006

Οι φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο του Ηλία Κεφάλα

μαλό του ποιητικού υποκειμένου, και καθώς το καταπίνει, καταπίνει και μεγάλο μέρος από το παρελθόν του και όλα σχεδόν τα σχέδιά του για το μέλλον.¹⁹ Ακόμη και τα «μη όντα», αν και πλάσματα της φαντασίας, εντέλει υπάρχουν και τρυπώνουν στον έλλογο κόσμο. Ο εσωφάγος κατατρώει τα πάντα εκ των έσω²⁰, ενώ ο ισκιοβόρος τρώει τους ίσκιους των πλασμάτων, οδηγώντας τα στον θάνατο²¹.

Ο Χιόνης υιοθετεί την ενσωμάτωση του πλαισίου που περιβάλλει τα σκηναίκα του μέσα στα σκηναίκα αυτά. Ό,τι θα έπρεπε να περιλαμβάνει μέσα του άλλες οντότητες, περιλαμβάνεται το ίδιο σ' αυτές. «Μέσα στη μοναξιά μου είν' ένα σπίτι/ όπου κατοικώ εγώ/ Με μέσα μου τη μοναξιά μου/ Όπου βρίσκεται το σπίτι/ Όπου κατοικώ εγώ κι η μοναξιά μου»²²: η μοναξιά είναι το περιβάλλον το οποίο περικλείει το ποιητικό υποκείμενο και το σπίτι του, αλλά συνάμα μέσα στο σπίτι κατοικεί ο ήρωας με τη μοναξιά του. Παράλληλα υπονοείται και ότι η διαδικασία είναι ατέρμονη, εφόσον μέσα στην επιλογικά παρουσιαζόμενη μοναξιά του ήρωα βρίσκεται εκ νέου το σπίτι, μέσα σε αυτό ξανά η μοναξιά, και ούτω καθεξής. Στο πεζό «Η ιστορία του Αμπού Μούραχ ες Αγκίμπ όπως την έζησε και την έγραψε ο Ράχιμπ ες Ράγκιμπ»²³ αποδίδεται στον ήρωα του διηγήματος η φράση: «Επάνω μου δεν έχεις εξουσία, θάνατε, γιατί εγώ είμαι το περιεχόμενο κι εγώ με περιέχω.»²⁴ Ο ήρωας του Χιόνη θέτει τον εαυτό του εκτός της διάστασης του θανάτου, συνθέτοντας το προσωπικό του σύμπαν. Ο ποιητής Γιάννης Πατίλης επισημαίνει σχετικά ότι, όπως συμβαίνει με το «Συνεχές ή Λωρίδα του Μέμπιους», όπου ο Γερμανός μαθηματικός Μέμπιους παρουσιάζει έναν βρόχο από μια λωρίδα με τέτοιον τρόπο ώστε οι δύο όψεις της να μετατρέπονται σε μία, γεγονός παράδοξο στον τρισδιάστατο ευκλείδειο χώρο, ή όπως συμβαίνει με τις εικαστικές αποτυπώσεις του Ολλανδού ζωγράφου Έσερ, ο οποίος εγκαίνιασε μια σειρά παραστάσεων με παράδοξες κατασκευές, πραγματολογικά αδύνατες, έτσι και ο Χιόνης «ιδρύει ένα ποιητικό κοσμοειδωλο ομόλογο με τις συλλήψεις των Μέμπιους και Έσερ, όπου η φαινομενική και συμβατική διακρίσιμότητα των όντων αναίρεται χάριν μιας νέας ενιαίας πραγματικότητας, μέσα στην οποία συνυπάρχουν ξανά σε ένα οι φαινομενικά διακριτές και αντίθετες όψεις των πραγμάτων/φαινομένων. Έτσι το “Περιέχον” γίνεται και είναι, ταυτοχρόνως, “Περιεχόμενον” και το “Περιεχόμενον” γίνεται και είναι, ταυτοχρόνως, “Περιέχον”, όπως ακριβώς τιλοφορεί την εμβληματική για το έργο του πρώτη ενότητα της ποιητικής συλλογής *Τύποι ήλων*: “Το Περιέχον Περιεχόμενον».²⁵ Ο υπερβατικός τρόπος ύπαρξης επιβεβαιώνεται για μία ακόμη φορά.

Για να οικοδομηθεί, ωστόσο, περαιτέρω ελκυστικό το σύμπαν τούτο, ο ποιητής μετέρχεται εκφραστικούς τρόπους ικανούς να κινητοποιήσουν τον αναγνώστη και να τον κατακτήσουν. Η πραγματικότητα ανατρέπεται αμφισβητούμενη από το όνειρο και σε εκείνο τίθενται πάλι γενικότεροι δυναμίτες ανυπαρξίας, παρόλο που την ίδια στιγμή έχει οπωσδήποτε ύπαρξη τουλάχιστον ο φορέας της συνείδησης που διατυπώνει όλους τους προβληματισμούς.²⁶ Οι ανατροπές συγκεκριμενοποιούνται συχνά σε αντιστροφές: το πιο ωραίο δέντρο φυτρώνει κάτω από τη γη κι ο ήλιος του ανάβει στο κέντρο της γης.²⁷ Οι επεμβάσεις του Χιόνη επεκτείνονται σε παράλλαξη των κληρονομημένων από την παράδοση στοιχείων. Τα πρόσωπα εντάσσονται σε κατάσταση διαφορετική από την παραδομένη για τον βίο τους: ο Σίσυφος δεν ανεβάζει την πέτρα στην κορυφή του βουνού αλλά κινείται μεταξύ βράχων σε μια κοιλάδα, κρατώντας μέσα στην τσέπη του ένα αιχμηρό χαλίκι.²⁸ Η μετατόπιση του ουσιώδους στοιχείου επίσης ενεργοποιείται για να προσδώσει ποιητικότητα: φοβερά για τον παλαιάμοχο αρσιβαρίστα δεν λογίζονται τα βάρη που κάποτε σήκωνε αλλά η ανάμνησή τους.²⁹ Η αλληγορική λειτουργία συχνά υπηρετεί το εμμέσως εκπεμπόμενο μήνυμα: το κυπαρίσσι τιμωρείται για την έπαρσή του από τον κεραυνό, ενώ

η αγριάδα συνεχίζει να ζει και να εξαπλώνεται.³⁰ Εξαιρετικά φιλόξενο, μάλιστα, για τις αλληγορίες είναι στο έργο του Χιόνη το περιβάλλον των παραμυθιών. Λειτουργική αποδεικνύεται και η ταύτιση του αισθητικά υψηλού με το ποταπό: «Έσκυψες να υποκλιθείς/ Μπροστά στο θαύμα του κόσμου/ Έσκυψες τόσο βαθιά/ Που αντίκρισες/ Την κωλοτρυπίδα σου».³¹ Το υψηλότες «θαύμα του κόσμου» ταυτίζεται με την ταπεινή «κωλοτρυπίδα», δημιουργώντας έκπληξη, λειτουργώντας χιουμοριστικά αλλά και αμφισβητώντας τα «θαύματα» και τις «υποκλίσεις» με τον συγγνώμη τρόπο. Η έκπληξη υπηρετείται κι από ευφάνταστες διαπιστώσεις, όπως εκείνη των δακτύλων που προσαρμίζονται στα πλευρά του σώματος του ερωτικού συντρόφου, πιστοποιώντας το γενικότερο ταίριασμα.³² Το χιούμορ, πάλι, υψώνεται μέχρι την ειρωνεία, όταν αντιμετωπίζει με πλαστή σοβαρότητα τις μόνο κατ' όνομα ευαισθησίες, πίσω από τις οποίες κρύβεται στην πραγματικότητα κυνισμός: «Αχ, πόση βουβή, πνιγμένη οδύνη υπάρχει κάτω απ' τη μαγιονέζα που σκεπάζει τον τραγικά σιωπηλό ροφό.»³³

Τον ίδιο κυνισμό ή την αδιαφορία ο Χιόνης τα στιγματίζει μεταχειριζόμενος έναν ωμό λόγο-μαστιγίο: «Έχετε έναν κώλο στο σχήμα της πολυθρόνας σας/ Έχετε μια ψυχή στο σχήμα του κώλου σας/ Καθόσαστε αναπαυτικά στην ψυχή σας»³⁴. Η σκληρή κριτική δικαιώνεται, χωρίς να φαντάζει «κήρυγμα», από την επιλογική ένταξη του ίδιου του ποιητικού υποκειμένου στην όλη παρακμή. Η κριτική του Χιόνη διατυπώνεται άλλοτε με λόγο αποφθεγματικό: «Πες μου με τι μαχαίρι θα κοιμηθείς για να σου πω με τι πληγή θα ξυπνήσεις.»³⁵ Ο λόγος του ποιητή περιλαμβάνει επίσης πολυσημίες. Στον βιολιστή που κάνει τα χέρια του μεταμοσχεύονται τα χέρια ενός νεκρού φονιά. Τότε η «εκτέλεση» των μουσικών θεμάτων γίνεται ανυπέβλητη, με την «εκτέλεση» να παραπέμπει στην εκδήλωσή της με τρόπο διαφορετικό από έναν μουσικό κι από έναν δολοφόνο.³⁶ Από το εκφραστικό ρεπερτόριο του ποιητή δεν απουσιάζει ούτε η γλωσσοπλασία, με την οποία καθίσταται εντυπωσιακότερο, ευληπτότερο κι αμεσώτερο το ποιητικό σχόλιο: ο αθλητής της σιωπής ονομάζεται «σιωπητής»³⁷, ενώ ο χρόνος, που ελλοχεύει και χτυπά σαν έχιδνα, χαρακτηρίζεται «ταχυθάνατος»³⁸.

Ακόμη και γλωσσικά, λοιπόν, ο Χιόνης επιλέγει να δομεί λέξεις προσωπικής του δημιουργίας, όπως προσωπικό είναι το υπερβατικό του σύμπαν αλλά ακόμα και οι συγγραφείς-προσωπεία του, τους οποίους επικαλείται στελεκώνοντας τον κόσμο του όχι μόνο από πλάσματα «μη όντα», παρά κι από καλλιτέχνες «μη όντες», είτε ονομάζονται Esteban Argentea Nieve, είτε Stephen Silversnow (στους δύο συγκεκριμένους λανθάνει το ονοματεπώνυμο του Αργύρη Χιόνη αποδομένο σε ξένη γλώσσα, ενώ απηχείται επίσης και το όνομα «Στέφανος» του πατέρα του ποιητή), Καμιμούρα Γιουτάκα, Δυσμενίδης ο Τυανεύς ή Κυριάκος-Δομήνικος Παναγιωτόπουλος, Παιγνιώδης, φαρσέρ, στοχαστικός, ο Χιόνης παραλλάσσει τις υπάρχουσες δομές και προσκαλεί τον αναγνώστη να συμμετέχει στον φαινομενικά δαιμονικό, ουσιώδως ωστόσο αγγελικό κόσμο των όντων «μη όντων» του. Το αγγελικό χαρακτηριστικό, άλλωστε, επιτρέπει στο λογοτεχνικό έργο του Χιόνη να παρακολουθεί τον χρόνο στη διαχρονικότητά του, όπως τον οραματίστηκε ο ποιητής, και να αποδεσμεύεται από την ημερομηνία λήξης του εφήμερου.

Κομοτηνή, καλοκαίρι 2017. ●

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αργύρης Χιόνης, *Περί αγέλων και δαιμόνων*, Γαβριηλίδης, Αθήνα 2007, σ. 11.
2. Αργύρης Χιόνης, *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες*, Κίχλη, Αθήνα 2008, σ. 9.
3. Χιόνης, *Περί αγέλων και δαιμόνων*, ό.π., σ. 96-97.
4. ό.π., σ. 118.
5. Χιόνης, *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες*, ό.π., σ. 114. Οι στίχοι →

ΠΟΙΗΣΗ

- > *Απόπειρες φωτός* (Δωδεκάτη ώρα, Αθήνα 1966)
- > *Σχήματα απουσίας* (Αρίων, Αθήνα 1973)
- > *Μεταμορφώσεις* (Μπουκουμάνης, Αθήνα 1974)
- > *Τύποι ήλων* (Εγνατία-Τραμ, Θεσσαλονίκη 1978)
- > *Λεκτικά τοπία* (Καστανιώτης, Αθήνα 1983)
- > *Σαν τον τυφλό μπροστά στον καθρέφτη* (Υάκινθος, Αθήνα 1986)
- > *Εσωτικά τοπία* (Νεφέλη, Αθήνα 1991)
- > *Ο ακίνητος δρομέας* (Νεφέλη, Αθήνα 1996)
- > *Ιδεογράμματα* (Τα τραμάκια, Θεσσαλονίκη 1997)
- > *Τότε που η σιωπή τραγούδησε και άλλα ασήμαντα περιστατικά* (Νεφέλη, Αθήνα 2000)
- > *Στο υπόγειο* (Νεφέλη, Αθήνα 2004)
- > *Η φωνή της σιωπής. Ποιήματα 1966-2000* (Νεφέλη, Αθήνα 2006)
- > *Ό,τι περιγράφω με περιγράφει* (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2010)

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ¹

- > *Ιστορίες μιας παλιάς εποχής που δεν ήρθε ακόμα* (Αιγόκερως, Αθήνα 1981²)
- > *Όντα και μη όντα* (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2006)
- > *Περί αγέλων και δαιμόνων* (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2007)
- > *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες* (Κίχλη, Αθήνα 2008)
- > *Έχω σώας τας φρένας και άλλες τρελές ιστορίες* (Κίχλη, Αθήνα 2016 – εκδόθηκε μετά τον θάνατο του συγγραφέα)

ΘΕΑΤΡΟ

- > *Το μήνυμα και άλλες δύο φάρσες* (Κίχλη, Αθήνα 2009)

ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- > *Ο αφανής θρίαμβος της ομορφιάς* (Πατάκης, Αθήνα 1995)
- > *Τρία μαγικά παραμύθια* (Πατάκης, Αθήνα 1998)

ΕΚΤΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

- > Αργύρης Χιόνης – Στέφανος Ιωσήφ, *Δακτυλικά. Στίχοι και γραμμές* (Αθήνα 1979)
- > «Το παιχνίδι της Κλαρίτας», τετρασέλιδο αφήγημα (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2011)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ³

- > Octavio Paz, *Ποιήματα* (Σπηλιώτης, Αθήνα 1981)
- > Howard Fast, *Οι μετανάστες* (Bell, Αθήνα 1981)
- > Jeffrey Archer, *Κάιν και Άβελ* (Bell, Αθήνα 1982)
- > Russel Edson, *Όταν το ταβάνι κλαίει* (Αιγόκερως, Αθήνα 1986)
- > Jane Austen, *Περηφάνια και προκατάληψη* (Πατάκης, Αθήνα 1997)
- > Roberto Juarroz, *Κατακόρυφη ποίηση* (Τα τραμάκια, Θεσσαλονίκη 1997)
- > Henri Michaux, *Με το αγκίστρι στην καρδιά* (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2003)
- > Nicanor Parra, *Ποιήματα επείγουσας ανάγκης* (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2008)

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑ⁴

- > *Αλλόκοτα ζώα* (Αιγόκερως, Αθήνα 1993)
- > *Έρωτας σε πρώτο πρόσωπο* (Κέδρος, Αθήνα 1997)
- > *Μικρή ζωολογία* (Πατάκης, Αθήνα 1998)
- > *Σάββατο, Μαυρομυιάλη 18* (Γαβριηλίδης, Αθήνα 2006)
- > *Παίγνια* (Futura, Αθήνα 2011)
- > *Ανθολογία της ελληνικής ποίησης (20ός αιώνας)* (Κότινος, Αθήνα 2013)

1. Ο Χιόνης, στον συγκεντρωτικό τόμο των ποιημάτων του *Η φωνή της σιωπής* με και σε άλλες του εκδόσεις χαρακτηρίζει τα πεζογραφικά του έργα «Αφηγήματα» (Αργύρης Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής. Ποιήματα 1966-2000*, Νεφέλη, Αθήνα 2006, σ. 6). Υπό τον τίτλο των «Αφηγημάτων» ταξινομεί και το βιβλίο του *Ο αφανής θρίαμβος της ομορφιάς* (Πατάκης, Αθήνα 1995), το οποίο εδώ περιλαμβάνεται στα έργα της παιδικής λογοτεχνίας που συνέθεσε ο συγγραφέας. Ο Χιόνης ερμηνεύει την επιλογή του ως εξής: «Ενώ η πρόθεσή μου ήταν να γράψω παραμύθια για μικρά παιδιά, έγραψα τελικά ιστορίες για μικρομέγαρα παιδιά και μεγαλόμικρους ενήλικες.» (Αργύρης Χιόνης, *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες*, Κίχλη, Αθήνα 2008, σ. 118.) Εκτίμηση του υποφαινόμενου, ωστόσο, είναι ότι το συγκεκριμένο έργο είναι ιδανικό (καί) για παιδιά. Εξάλλου ο ίδιος ο Χιόνης, παρουσιάζοντας την εκδοτική περιπέτεια του συγκεκριμένου έργου του, με την απόφαση του εκδότη να πολτοποιήσει εξακόσια αδιάθετα αντίτυπα εξαιτίας της απουσίας αναγνωστικής ανταπόκρισης, σημειώνει ότι όταν

«περιέσωσε» τριακόσια αντίτυπα και τα διένειμε σε μαθητές σχολείων της Μέσης Εκπαίδευσης του Ξυλόκαστρου, «έτυχαν ενθουσιώδους υποδοχής» (ό.π.). Άλλωστε, το ενδιαφέρον του για τα παιδιά επιβεβαιώνεται από τη συγγραφή μιας σειράς παιδικών εκπομπών για το ραδιόφωνο (Αργύρης Χιόνης, «[Αυτο]βιογραφικό σε τρίτο πρόσωπο», περ. *Εντευκτήριο*, τ. 97, Μάιος-Ιούλιος 2012, σ. 78.)

2. Στις εκδόσεις των βιβλίων του Χιόνης έχει παρεισφρήσει στις περισσότερες περιπτώσεις ως έτος έκδοσης του συγκεκριμένου έργου το 1983. Στο ίδιο το βιβλίο, ωστόσο, σημειώνεται το έτος 1981.
3. Ο Χιόνης, στο αυτοβιογραφικό του σημείωμα σε τρίτο πρόσωπο στο πλαίσιο αφιερώματος του περιοδικού *Εντευκτήριο* για τον ίδιο, σημειώνει: «Κατά την επόμενη πενταετία [σ.σ.: 1978-1982] θα εργαστεί ως μεταφραστής κόμικς, βιβλίων παραψυχολογίας και αισθηματικών μυθιστορημάτων για ανήσυχες δεσποινίδες και απογοητευμένες οικοκυρές [...]» (Αργύρης Χιόνης, «[Αυτο]βιογραφικό σε τρίτο πρόσωπο», περ. *Εντευκτήριο*, ό.π., σ. 78.) Ο συγγραφέας, στις εκδόσεις των βιβλίων

του, αποφεύγει να συμπεριλάβει τις συγκεκριμένες μεταφράσεις στα έργα «Του Ίδιου». Μια ηλεκτρονική αναζήτηση στον ιστότοπο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος αλλά και σε ηλεκτρονικά βιβλιοπωλεία αποδίδει τίτλους σε μετάφραση του Αργύρη Χιόνη, όπως: Alethea Lawson, *Πώς να καταπολεμήσετε το άγχος χωρίς φάρμακα* (Διόπτρα, Αθήνα 1979)· Carlos Cornejo, *Το μαγικό λυχνάρι του Αλαντίν* (κόμικς) (Γράμματα, Αθήνα 2003)· ο ποιητής μετέφρασε και «ολόκληρη τη σειρά των περιπετειών του Astérix, για τις εκδόσεις Anglo-Hellenic Agency, μεταξύ 1978 και 1982» («Εργογραφία Αργύρη Χιόνη», περ. *Εντευκτήριο*, ό.π., σ. 79). Είναι εμφανές ότι ο Χιόνης δεν συγχέει τη λογοτεχνική του δραστηριότητα, στην οποία περιλαμβάνει και τις μεταφράσεις του αξιόλογων λογοτεχνικών έργων, με τις μεταφράσεις που εκπόνησε προς βιοπορισμό.

4. Καταγράφονται έργα με πρωτότυπο χαρακτήρα, στα οποία οι συμμετέχοντες συγγραφείς κλήθηκαν να συνδράμουν με αδημοσίευστά τους κείμενα.

→ προέρχονται από την *Τρικυμία* του Ουίλιαμ Σέξπιρ, Πράξη Δ', Σκηνή 1η, σ. 146-147.

6. Αργύρης Χιόνης, *Έχω σώας τας φρένας και άλλες τρελές ιστορίες*, Κίχλη, Αθήνα 2016, σ. 180.
7. Τους όρους τους επικαλείται ο ίδιος ο συγγραφέας, εντάσσοντάς τους μάλιστα στους τίτλους των έργων του: *Τρία μαγικά παραμύθια* (Πατάκης, Αθήνα 1997), *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες* (ό.π.), *Έχω σώας τας φρένας και άλλες τρελές ιστορίες* (ό.π.).
8. Αργύρης Χιόνης, *Όντα και μη όντα*, Γαβριηλίδης, Αθήνα 2016, σ. 67.
9. Ο ερασιτέχνης Κρητολόγος Γεώργιος Π. Εκκεκάκης είναι ένα από τα «θύματα» του Χιόνη, καθώς, σε δημοσίευσμά του της 13/4/2013 στην εφημερίδα των Χανίων *Χανιώτικα νέα* (Γ. Π. Εκκεκάκης, «Κυριάκος Γ. Παναγιωτόπουλος (1864-1932). Ο ξεχασμένος Χανιώτης ζωγράφος», *Χανιώτικα νέα*, 13/4/2013, στο <http://www.haniotika-nea.gr/119456-kuriakos-g-panagiwtopoulos-1864->

1932], προσπελάστηκε στις 18/6/2017) κάνει λόγο για τον Χανιώτη ζωγράφο Κ. Γ. Παναγιωτόπουλο, την ύπαρξη του οποίου πληροφορήθηκε διαβάζοντας, ύστερα από υπόδειξη της φιλόλογου Κλαυδίας Κανδηλάπη, το κείμενο του Χιόνη «Κυριάκος Παναγιωτόπουλος», το οποίο περιλαμβάνεται στο βιβλίο του *Περί αγέλων και δαιμόνων* (ό.π., σ. 17-49). Ο Εκκεκάκης υιοθετεί ως αληθινό το ψευδοκόμιμο του Χιόνη και μεταφέρει όλα τα «βιογραφικά» στοιχεία του Παναγιωτόπουλου, μεταξύ των οποίων και οι πληροφορίες ότι ο Χανιώτης ζωγράφος γνώριζε τον Ελευθέριο Βενιζέλο, αντάλλασαν μεταξύ τους επιστολές, ενώ ο Παναγιωτόπουλος είχε γνωρίσει επίσης «από κοντά (στο Τολέδο) τον μεγάλο συμπατριώτη τους Δομίνικο Θεοτοκόπουλο». Η αφήγηση του Χιόνη είναι τόσο πειστική, ώστε ο ερευνητής προσπερνά το γεγονός ότι ο Δομίνικος Θεοτοκόπουλος δεν μπορεί να ήταν σύγχρονος του Βενιζέλου και του Παναγιωτόπουλου, εφόσον έζησε μερικούς αιώνες νωρίτερα. Ο Εκκεκάκης δεν υποψιάζεται το παίγνιο ούτε όταν σημειώνει ότι ο Παναγιωτό-

- πουλος απουσιάζει ακόμα και από την «αξιοπρόσεκτη εργασία της Ντενίζ-Χλόης Αλεβίζου με τίτλο *Η Κρήτη των Καλλιπεχνών* [Ηράκλειο 2010]». Πώς να υπήρχε, άλλωστε, τη στιγμή που ο Χανιώτης ζωγράφος είναι άλλο ένα από τα «μη όντα» του Αργύρη Χιόνη; Για την ιστορία του παιγνίου σημειώνεται ότι ο Χιόνης το ενισχύει ακόμα και με την προσωπογραφία στο εξώφυλλο του βιβλίου του, για την οποία σημειώνει στο οπισθόφυλλο ότι είναι «λεπτομέρεια από το πορτρέτο του μοναχού και ποιητή Jacinto Manuel de la Cruz, που φιλοτέχνησε ο Κυριάκος Παναγιωτόπουλος». Φυσικά, όσο είναι υπαρκτός ο Κυριάκος Παναγιωτόπουλος, άλλο τόσο είναι και ο Jacinto Manuel de la Cruz, ενώ, αν παρατηρήσει κανείς προσεκτικά την προσωπογραφία του εξωφύλλου του βιβλίου, διαπιστώνει ότι σε αυτήν εικονίζεται ο ίδιος ο Χιόνης σε νεαρότερη ηλικία. Ο Παναγιωτόπουλος «κυκλοφορεί», μάλιστα, από αρκετά νωρίς στο έργο του Χιόνη, καθώς απαντάται και στα πεζά «Τότε που ο Δομίνικος Παναγιωτόπουλος αποφάσισε να ζωγραφίσει τον Θεό» και «Μια άλλη άποψη για το πώς αντέδρασε ο Δομίνικος μετά τη συνάντησή του με τον Ζητιάνο», τα οποία περιλαμβάνονται στον τόμο *Ιστορίες μιας παλιάς εποχής που δεν ήρθε ακόμα* (εκδ. Αιγόκερως, Αθήνα 1981, σ. 23-27).
10. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι ο ποιητής θέτει στον συγκεντρωτικό τόμο των ποιημάτων του τον τίτλο «Η φωνή της σιωπής» (Αργύρης Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής. Ποιήματα 1966-2000*, Νεφέλη, Αθήνα 2006).
 11. Αργύρης Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής*, ό.π., σ. 372 (πρόκειται για στίχους από το απόσπασμα KB' της ενότητας «Μικρή φυσική ιστορία», η οποία ανήκει στην ποιητική συλλογή του 1986 *Σαν τον τυφλό μπροστά στον καθρέφτη*).
 12. Χιόνης, *Όντα και μη όντα*, ό.π., σ. 39.
 13. ό.π., σ. 19-20.
 14. Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής*, ό.π., σ. 141 (πρόκειται για στίχους από το απόσπασμα ΚΣΤ' της ποιητικής συλλογής του 1974 με τον σημαίνοντα τίτλο *Μεταμορφώσεις*).
 15. Αργύρης Χιόνης, *Ιστορίες μιας παλιάς εποχής που δεν ήρθε ακόμα*, Αιγόκερως, Αθήνα 1981. Το πνεύμα του συγκεκριμένου τίτλου ο Χιόνης το επαναφέρει ξανά δέκα χρόνια αργότερα, όταν μια ενότητα της ποιητικής του συλλογής του 1991 *Εσωτικά τοπία* την τιτλοφορεί «Ιστορίες μιας εποχής που πέρασε χωρίς ποτέ να έχει έρθει».
 16. Αργύρης Χιόνης, *Το μήνυμα και άλλες δύο φάρσες*, Κίχλη, Αθήνα 2009, σ. 50.
 17. Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής*, ό.π., σ. 233 (πρόκειται για το απόσπασμα IV της ενότητας «Δώδεκα σπουδές» από την ποιητική συλλογή του 1983 *Λεκτικά τοπία*).
 18. ό.π., σ. 247 (απόσπασμα IX της ενότητας «Παρά ένα δώδεκα μαγικά παραμύθια» από την ποιητική συλλογή του 1983 *Λεκτικά τοπία*).
 19. Αργύρης Χιόνης, *Στο υπόγειο*, Νεφέλη, Αθήνα 2004, σ. 28.
 20. Χιόνης, *Όντα και μη όντα*, ό.π., σ. 54-55.
 21. ό.π., σ. 59.
 22. Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής*, ό.π., σ. 154 (πρόκειται για το απόσπασμα η' της ενότητας «Το περιέχον περιεχόμενον» από την ποιητική συλλογή του 1978 *Τύποι ήλων*). (Σημειώνεται ότι η διαφοροποίηση στην αρίθμηση των ποιητικών αποσπασμάτων άλλοτε με γράμματα κεφαλαία κι άλλοτε πεζά –π.χ. KB' ή, εν προκειμένω, η'– ακολουθεί τις επιλογές του ποιητή στην κάθε του συλλογή.)
 23. Χιόνης, *Περί αγγέλων και δαιμόνων*, ό.π., σ. 87-120.
 24. ό.π., σ. 107.
 25. *Το περιέχον περιεχόμενον. Ο ποιητής Αργύρης Χιόνης (1943-2011)*, εισαγωγή-ανθολόγηση Γιάννης Πατίλης, Ίδρυμα Τάκης Σινόπουλος – εκδ. Γαβριηλίδης, Αθήνα 2016, σ. 14-17.
 26. Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής*, ό.π., σ. 311 (απόσπασμα Α' από την ενότητα «Σαν τον τυφλό μπροστά στον καθρέφτη» της ομότιτλης ποιητικής συλλογής του 1986).
 27. ό.π., σ. 195 (απόσπασμα α' από την ενότητα με τον εύγλωττο τίτλο «Αντιστροφές» της ποιητικής συλλογής του 1978 *Τύποι ήλων*).
 28. ό.π., σ. 279 (απόσπασμα Γ' από την ενότητα «Πέτρες» της ποιητικής συλλογής του 1983 *Λεκτικά τοπία*).
 29. ό.π., σ. 463 (ατιτλοφόρητο απόσπασμα από την ενότητα «Αθλήματα» της ποιητικής συλλογής του 1996 *Ο ακίνητος δρομέας*).
 30. Χιόνης, *Το οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες*, ό.π., σ. 19-26.
 31. Χιόνης, *Η φωνή της σιωπής*, ό.π., σ. 347 (απόσπασμα ιη' της ενότητας «Καλειδοσκόπιο» από την ποιητική συλλογή του 1986 *Σαν τον τυφλό μπροστά στον καθρέφτη*).
 32. ό.π., σ. 38 (ποίημα «Γένεση» από την ποιητική συλλογή του 1966 *Απόπειρες φωτός*).
 33. ό.π., σ. 288 (απόσπασμα Β' από την ενότητα «Ψάρια» της ποιητικής συλλογής του 1983 *Λεκτικά τοπία*).
 34. ό.π., σ. 164 (απόσπασμα η' από την ενότητα «Τέρατα» της ποιητικής συλλογής του 1978 *Τύποι ήλων*).
 35. ό.π., σ. 430 (ατιτλοφόρητο απόσπασμα από την ενότητα «Περί μαχαιρών» της ποιητικής συλλογής του 1991 *Εσωτικά τοπία*).
 36. ό.π., σ. 571 (ατιτλοφόρητο απόσπασμα από την ποιητική συλλογή του 2000 *Τότε που η σιωπή τραγούδησε και άλλα ασήμαντα περιστατικά*).
 37. ό.π., σ. 465 (ατιτλοφόρητο απόσπασμα από την ενότητα «Αθλήματα» της ποιητικής συλλογής του 1996 *Ο ακίνητος δρομέας*).
 38. ό.π., σ. 529 (απόσπασμα ιδ' από την ενότητα «Χαϊκού» της ποιητικής συλλογής του 1997 *Ιδεογράμματα. Χαϊκού και τάνκα*).

‘Ο Αργύρης

ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΚΕΦΑΛΑ

Μιά μέρα παράξενη και περιεργή, από αυτές που σου δίνουν την εντύπωση ότι παραπλέεις ξαφνικά σε κόσμους επάλληλους ή σε τοπία μακρινά και αμφιβόλα, ανέβαινα δύσθυμος την όδο Σταδίου. Φτάνοντας στην Στοά του Βιβλίου, έστριψα άνορευτος προς την είσοδό της με την άχνη ιδέα να παρατηρήσω για λίγο τις βιτρίνες των βιβλιοπωλείων. Ήλιπιζα σε κάποια ενδιαφέρουσα συνάντηση ή, τὸ πολύ-πολύ, ἂν δὲν ἔβρισκα κανέναν, νὰ ἔπινα στὸ «Πόλις Ἄριτ Καφέ» τῆς φωτεινῆς ταράτσας ἕνα ζεστὸ ἀφέψημα καὶ νὰ πάλενα μὲ τὶς λέξεις στὸ σημειωματάριό μου. Ἡ στοά, πού ἦταν μισοσκοτεινή καὶ ἐντελῶς ἄδεια, ἀντικαθρέφτιζε τὸ δικό μου πληκτικό κενό. Στριβώντας πρὸς τὸ μέρος τῶν βιβλιοπωλείων, λύγισα μπροστὰ στὴ θέα μιᾶς σκαῖς, πού γέμιζε μιὰ καρέκλα τῆς ἐρημικῆς καφετέρας τοῦ ἰσογείου.

«Ἄνθρωπος εἶναι;» ἀναρωτήθηκα.

«Καί, βέβαια, ἄνθρωπος εἶναι», ἀποφάνθηκα, καθὼς πλησίαζα καὶ ἡ σκαῖ ἐπαιρνε σχήματα καὶ ὑποτυπώδη χρώματα. Ξαφνικά, ἡ διάθεσή μου ἄλλαξε ἐντελῶς καὶ ἔβαλα μιὰ δυνατὴ φωνή:

«Ἄργυρη!»

Ἔβλεπα μπροστὰ μου τὸν Ἄργυρη. Δὲν εἶχε σημασία ἂν ἦταν πεθαιμένος ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα τοῦ '11, τώρα ὅμως τὸν ἔβλεπα ζωντανόν, ἂν καὶ κάπως ἀερῶδη, νὰ κάθεται κοιτάζοντας ἀφηρημένα καὶ νὰ καπνίζει ἀρειμανίως μὲ τὸν γνωστὸ του παθιασμένο τρόπο. Ταυτόχρονα ἔσκυβε καὶ ἀπολάμβανε τὸν καφέ του μὲ μεγάλες καταλυτικὲς ρουφηξιές.

Ἔβαλα τὴ φωνή μου, χωρὶς νὰ προλάβω νὰ σκεφτῶ τὶς ὅποιες ὀχι-ποτε ἐνστάσεις, πού προξενούσε μέσα μου ἡ θέα του. Καὶ ὄχι μόνο φώναξα, ἀλλὰ ἔτρεξα νὰ τὸν ἀγκαλιάσω, ὅπως γινόταν πάντα, ὅταν ἐμεῖς οἱ δύο χωρικοὶ ποιητὲς (ἔτσι αὐτοαποκαλούμασταν) συναντιόμασταν στὸ κέντρο τοῦ κλεινοῦ ἄστεως. Ὁ Ἄργυρης ἀντέδρασε ἀμήχανα στὴν παρόρμησή μου.

«Μὲ γνωρίζεις; Εἶμαι, ὅπως ἤμουν; Δὲν ἔχω ἀλλάξει, ἐνῶ πέρασε τόσος καιρὸς; Θὰ μὲ γνωρίσουν κι ἄλλοι;»

«Μὰ καὶ βέβαια σὲ γνώρισα. Ὅλοι θὰ σὲ γνωρίσουν. Ἄχ Ἄργυρη, Ἄργυρη, φίλε μου ἀγαπημένε.»

Αργύρης Χιόνης. Γαλαξίδι, Κυριακή 28.08.1983 προκειμένου να συμμετάσχει στα «Φωκικά 83» σε καλλιτεχνική βραδιά μουσικής και ποίησης με την μουσικο-ποιητική ομάδα «Νήσος». (Αρχειό Γιάννη Πατλή)

→ «Μά, δέν είμαι ό 'Αργύρης», μέ αντίκοψε. «'Η δέν είμαι πιά ό 'Αργύρης. Τώρα όλοι έκει πέρα μέ φωνάζουν Argentario Nieve ή Silver Snow. 'Έχω άλλάξει και 'γι' αυτό τόλμησα νά έλθω. 'Επιμένεις ότι θά μέ γνωρίσουν όλοι;»

«Μά όχι μόνο θά σέ γνωρίσουν, αλλά και θά σέ αναγνωρίσουν πιά, στον βαθμό πού πάντα ήλιπίζες και πού πάντα τό άξιζες. Θυμάσαι πού οικτίραμε τους έαυτούς μας, επιλέγοντας ως τόπο διαμονής τά μακρινά χωριά μας; Θυμάσαι πού αναρωτιόμασταν και σχεδόν είμασταν βέβαιοι ότι έπειτα από αυτό δέν θά μπορούσαν νά μάς βρούν ποτέ τά κρατικά βραβεία;»

«Θυμάμαι, θυμάμαι, αλλά τώρα πιά έχω πολυ καιρό νά πάω στό Θροφαρί. Είχα άλλα νά διεκπεραιώσω. Όμως πόσο όμορφα είχα περάσει εκεί. Και τί κόπος, τί έξοδα νά ξαναφτιάξω τό σπίτι μου, όταν κάηκε. Είχε και όλη ή βιβλιοθήκη μου και μου φαινόταν ότι καίγονταν οί φίλοι μου οί συγγραφείς. 'Εσύ ήσουν από τους λίγους, πού δέν βαρέθηκαν νά μου ξαναστείλεις τά βιβλία σου. Τί μοναξιά έκει πάνω...»

«Μά κι εσύ, 'Αργύρη, διάλεξες ένα όρεινό χωριό, μέ άνηφορικό δρόμο. 'Ηταν δύσκολο νά άνεβούν τά κρατικά έκει. Τό τόνιζες κάθε φορά ό ίδιος. Δέν θυμάσαι;»

«'Όχι, τελικά δέν ήταν ό άνήφορος. 'Η άπόσταση ήταν φίλε μου. 'Η άπόσταση. Και τό δικό σου χωριό, πού βουλιάζει μέσα στό ίσιωμα του κάμπου, πνίγεται από την άπόσταση. Κανένας δέν ξεκινά για νά σέ βρεί τόσο μακριά. Ούτε, βέβαια, τά πάσης φύσεως βραβεία.»

«Όστόσο, εσύ έρχόσουν, 'Αργύρη. Δέν σέ πτοούσε ή άπόσταση. Θυμάμαι πάντα τις έλεύσεις σου. Σέ είχε γνωρίσει και σέ είχε αγαπήσει ό κόσμος. Θυμάσαι την κοσμοπλημμύρα στη διάλεξή σου; Καμάρωνα σάν νά ήταν δικός μου προσωπικός θρίαμβος. Και ήταν εν μέρει.»

«Διάλεξη, είπες; Την ξέχασα. Τί είχα πεί, για ποιό πράγμα μίλησα;»

«Για τή ζωή σου γενικάς. Πώς μεγάλωσες, πώς βρέθηκαν στις Βρυξέλλες και τις άλλες πόλεις του έξωτερικού, πώς επέστρεψες, πώς οί άσαρκες ιδέες μέσα σου πήραν ζωή και μεταβλήθηκαν σέ ποιήματα. Τί όμορφες εικόνες.»

«Και είχε άρέσει ή περιό του έαυτού μου όμιλία;»

«Πάρα πολυ. Ζητήθηκε νά επαναληφθεί έμπλουτισμένη. Σου τό είχα πεί και, αν θυμάσαι, συμφωνήσαμε ότι κάποια πράγματα είναι μοναδικά και δέν επαναλαμβάνονται.»

«Κάτι μου έρχεται στον νου.»

«'Αργύρη, θυμάμαι εκείνη τή διήγησή σου για τον πατέρα σου, όταν ήταν τσαγκάρης στα Σεπόλια. 'Όταν τά χειροποίητα παπούτσια ήταν καλλιτεχνήματα. Τή διηγούμαι κι εγώ συχνά στις παρέες μου.»

«Δηλαδή;»

«'Ελεγες ότι όταν ό πατέρας σου έπαιρνε μιá παραγγελία για κατασκευή παπουτσιών, δέν άπασχολούσε τον πελάτη μόνο μέ τό νά του πάρει τά μέτρα. 'Αφού έκανε πρώτα αυτό, χρειαζόταν ύστερα δυό-τρεις μέρες για νά τον παρακολουθεί από μακριά. Νά βλέπει πώς περπατάει, πού ρίχνει τό βάρος του, τί κλίση παίρνει τό σώμα του, μέ τί τρόπο στέκεται κλπ. 'Υστερα έφτιαχνε τά παπούτσια του. 'Αλλά και όταν τά παρέδιδε, πάλι τον παρακολουθούσε για νά δει, αν όλα είχαν πάει καλά και αν τά παπούτσια είχαν πάρει τό σχήμα πού είχε όραματισθεί. 'Όταν διαπίστωνε ότι όλα έβαιναν καλώς, τότε μόνο δεχόταν νά πληρωθεί. 'Ακου και τουτο: 'Ελεγες τή ρήση του πατέρα σου: μέ τά χειροποίητα ό καθένας φοράει τά δικά του παπούτσια, μέ τά έτοιμα ό καθένας φοράει τά παπούτσια του άλλου. Κάπως έτσι δέν συμβαίνει και μέ την ποίηση; 'Όταν την παλεύεις...»

«'Ο 'Αργύρης σέ μιá στιγμή άλλαξε χρώματα. 'Αναφοκοκκίνησε και σηκώθηκε, κουνώντας τά χέρια του άποτρεπτικά προς την όμιλία μου.»

«Φεύγω», μου είπε, σχεδόν άναστενάζοντας. «Ξαφνικά θέλω νά πάω στό Θροφαρί, όσο άκόμα έχω χρόνο.»

«'Ηθελα νά σου πω ότι τελικά πήρες ένα βραβείο. Τό κατάφερες.»

«Μη μου τό θυμίζεις. Μ' εκείνο τό βραβείο, τό όποιο δέν ήταν όλόκληρο αλλά μισό, μοιρασμένο μέ τον άξιολάμπτο Τόλη, μέ έκδικήθηκαν. Μου τό άρνήθηκαν στην ποίησή μου και μου τό δώσανε μισό, τσιγκουνεμένο, στό διήγημα. Μά, δέν έβλεπαν ότι όλα ήταν ποιήματα;»

'Αναστενάξε έλαφρά. Και πρόσθεσε:

«Κοίτα νά δεις, πού άκόμα λυπάμαι. Μη χειρότερα. Φεύγω, φεύγω τώρα. Πάω νά κατοπτεύσω τό χωριό μου.»

«Μά, τί θά κάνεις εκεί πάνω; 'Απόμεινε μαύρη έρημιά...»

«'Όχι, όχι. Ξέρω ότι μέ περιμένει ή Χίμαιρα.»

Την άλλη στιγμή ή καρέκλα του φάνταζε άδεια. 'Εμεινα άκίνητος για άρκετή ώρα, κοιτάζοντας τό μαύρο βάθος της στοάς μέ αυτή την χαρακτηριστική αίσθηση της κενότητας. Μπροστά μου έτρεμε τό τραπέζακι άδειο. Μέ τά πολλά άνέβηκα και κάθισα στην ταράτσα. 'Αρκετοί πελάτες είχαν γεμίσει τις καρέκλες της εκεί καφετέριας. Παράγγελα τό τσάι μου και άνοιξα τό σημειωματάριό μου, προσπαθώντας επίμονα νά παλέψω μέ τις λέξεις. Τό φως έδω ήταν περισσότερο και είχε μιάν άνυποπτη θαλπωρή.

Πέρασε κάμποση ώρα και τά μάτια μου άρχισαν νά ξεθαμπώνουν, ό νους μου νά ξεναρκώνεται. Κάποιος μου ζήτησε φωτιά μέ τό τσιγάρο νά κρέμεται στα χείλη του. Λυπήθηκα πού δέν κάπνιζα και δέν είχα νά του δώσω. Ξανάσκυπα στό σημειωματάριό μου. Τά γράμματα πάλι χόρευαν. 'Αλλά χαμογέλασα. Πέρα στις γωνίες και στις καθόδους των κλιμακοστασιών περιεργες σιές προσπαθούσαν νά πάρουν σχήματα, αλλά τελικά έμεναν μόνο άτμοι και πάχνες. Δέν παραξευεύτηκα. 'Ηξερα ότι όλα όσα μάς περιστοιχίζουν, εντός και εκτός του μυαλού μας, είναι πάντοτε άληθινά. 'Άλλωστε, ό 'Αργύρης δέν ήταν, πού έλεγε «κατοικω μέσα στη σκέψη σου, είμαι ένα απ' τά ποιήματα πού κάποτε θά γράφεις;»

Ακριβά ζατρίκια και φωτεινή ευαισθησία στη ζωγραφική του Αργύρη Χιόνη

ΗΡΩ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΥ
 Εικαστικός, συγγραφέας

Γιατί ζωγραφίζει ένας λογοτέχνης, πρώτιστα ένας ποιητής; Τί δεν του φτάνει στις λέξεις και το ψάχνει στα χρώματα; Προσπαθεί να αρθρώσει την αύρα στο ενδιαμέσο των λέξεων, ή μήπως την ίδια τη σιωπή; Πάντως το επιχειρήσαν πολλοί από τους πλέον γνωστούς Έλληνες μνημονεύω Κόντογλου, Εγγονόπουλο, Εμπειρικό, Πεντζίκη, Χουλιαρά, Λαχά, κι από ξένους Ντεγκά, Μπλέικ, Νταλί κ.α.

Η εικονοποιία στην ποίηση του Αργύρη Χιόνη ειδικά μετά την τρίτη του ποιητική συλλογή με τίτλο «Μεταμορφώσεις» κινείται στην ατμόσφαιρα του παραμυθιού με το Παράδοξο και την Μεταμόρφωση να αποτελούν τις δυναμικές και σημαντικές συνιστώσες της ιδιοπροσωπίας του. Και ενώ τα ποιήματά του μας φέρνουν στο νου τα ανησυχαστικά τοπία του Έσσερ με τις παραμορφωμένες προοπτικές και το αδιάκοπο παιχνίδι του κενού με το πλήρες σε μαύρο και λευκό, όπου ψάρια εναλλάσσονται με πουλιά, ή αλλού άγγελοι με δαίμονες, και η συνομιλία μεταξύ τους προϋποθέτει και συμπύπτει με την συμπληρωματικότητά τους, η ζωγραφική έκφραση/επιλογή αυτού του ποιητή που αναποδογυρίζει με τις λέξεις του το προσωπικό του, τουλάχιστον, σύμπαν δεν είναι καθόλου ανάλογη. Οι ζωγραφίες του Χιόνη ακολουθούν αυστηρά τους νόμους της προοπτικής· εξωτερικοί και εσωτερικοί χώροι, πατώματα οργανωμένα με ακριβή ζατρίκια που πάνω τους τριγυρνούν χορευτικά οι αγαπημένες του γάτες, ξεκάθαρα φωτεινά χρώματα, σκηνές γεμάτες τρυφερή παρατηρητικότητα και λεπτομέρεια. Πάντα η μονακτικότητα είναι παρούσα, αδειανές πάνινες πολυθρόνες, μακρινά θαλασσινά τοπία, ακατοίκητα δωμάτια με μοναδικό παρατηρητή τον καθρέφτη του τοίχου. Συνολικά έχουμε περίπου είκοσι πέντε έργα μικρών διαστάσεων, το μεγαλύτερο είναι 35x26 και το μικρότερο 15x10, ζωγραφισμένα με υδατοχρώματα συνήθως πάνω σε χαρτόνια. Ανθρώπινη φιγούρα υπάρχει μόνο σε τρία έργα και πάντοτε με γυρισμένη την πλάτη στον θεατή. Χρονολογικά οι ζωγραφίες του ξεκινούν από το 1958 (μία νεκρή φύση) και οι υπόλοιπες μοιράζονται στις δεκαετίες του ογδόντα, του ενενήντα και στις αρχές του 2000.

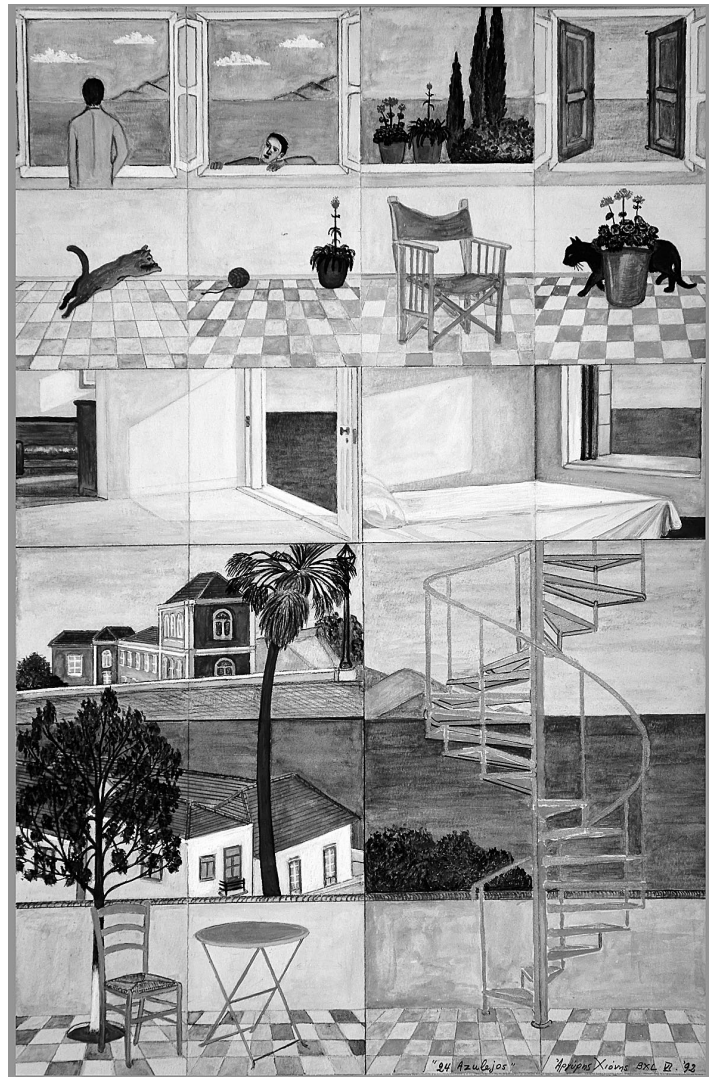
Όσο πέρα από τα έργα που είχε χρησιμοποιήσει σε πέντε από τα βιβλία του, με τελευταίο το «Ότι περιγράφω με περιγράφει» το 2010, δεν είχε εκθέσει ποτέ.

Η πρώτη φορά που εκτέθηκαν κάποια έργα του ήταν –τέσσερα χρόνια μετά τον θάνατό του– το 2015 στην ξεχωριστή έκθεση που οργάνωσε η Εταιρεία Συγγραφέων, της οποίας ήταν μέλος, στο Κέντρο του Δήμου Αθηναίων, με τίτλο «Βίοι Παράλληλοι», παρουσιάζοντας έργα διφωικών καλλιτεχνών, συγγραφέων, δηλαδή που διακονούν παράλληλα δύο ή και περισσότερες μορφές τέχνης.

Κοιτώντας τους πίνακες του Αργύρη αισθάνομαι πως η ζωγραφική

Το δίπτυχο της έκθεσης του Αργύρη Χιόνη. Δεξιά, έργο του.

ήταν γι' αυτόν η χαραμάδα που άφηνε για να περνά μέσα του το φως. Όσο για την Σκοτεινή Κυρία της ποίησής του εδώ μάλλον δεν έχει πρόβλεψη γι' αυτήν. Στη ζωγραφική του κυριαρχεί το φως ως ισότοπο του σκότους.

Συμπληρωματικό σημείωμα:

Το κείμενο αυτό γράφτηκε με αφορμή την μία και μοναδική ατομική έκθεση του Αργύρη Χιόνη, που έγινε με την φροντίδα του σωματείου «Οι φίλοι του Αργύρη Χιόνη» μετά τον θάνατό του, όπου παρουσιάστηκαν οι περισσότεροι από τους πίνακές του.

Είχα την χαρά να «στήσω» αυτή την έκθεση και, μέσα από όλη την διαδικασία της διάταξης των έργων στον εκθεσιακό χώρο τού πάντοτε φιλόξενου Γαβριηλίδη, προσπαθώντας να είναι όσο γίνεται καλύτερη η παρουσίαση της δουλειάς του Αργύρη, έψαξα να βρω εσωτερικές συνομιλίες ανάμεσα στα έργα του, ομοιότητες, αντιθέσεις, χρωματικές και τονικές ισορροπίες ή ασυμμετρίες. Με αυτό τον τρόπο επεδίωξα να αναδείξω καθαρότερα το σκεπτικό του ή καλύτερα την ψυχική κατάσταση που είχε όταν κατέφευγε στην ζωγραφική. ●

Από αριστερά: Αγγελική Ελευθερίου, Έλσα Λιαροπούλου, Αργύρης Χιόνης. Γαλαξειδί, Κυριακή 28.08.1983 προκειμένου να συμμετάσχουν στα «Φωκικά 83» σε καλλιτεχνική βραδιά μουσικής και ποίησης με την μουσικο-ποιητική ομάδα «Νήσος».

Από αριστερά: Γιάννης Πατίλης, Αγγελική Ελευθερίου, Αργύρης Χιόνης, Γαλαξειδί, Κυριακή 28.08.1983. (Φωτογραφίες: Αρχείο Γιάννη Πατίλη)

ΗΜΕΡΕΣ ΚΑΙ ΝΥΧΤΕΣ

Στιγμές του Άργυρη (Ήμερολογιακές σημειώσεις)

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΤΙΛΗ

[...]

Τρίτη, 30 Αυγούστου 1983

Έλεγε την Κυριακή ο Χιόνης για ένα όνειρό του. (Καθόμασταν σε μια καφετέρια στο Γαλαξειδί). Για ένα διάστημα έβλεπε το παρακάτω όνειρο. Πήγαινε καβάλα σ' έναν γάιδαρο. Στόν σβέροχο του το ζώο είχε μια πληγή. Μια τρύπα γύρω μαύρη και στη μέση κόκκινη. Έπειδή δεν καθόταν πάνω σε σαμάρι, διαρκώς γλιστρούσε προς τα μπρός, προς τον λαμό του ζώου με την πληγή. Τη γλίστρα του αυτή συνόδευε ένα έντονο συναίσθημα ήδονης και φόβου ταυτόχρονα. Όταν πλησίαζε στην πληγή προσπαθούσε να την αποφύγει κι έπεφτε κάτω. Από τότε, λέει, που εξήγησε το όνειρό του έπαψε και να το βλέπει. Όταν ήταν πολύ μικρός, ένας ξάδελφός του κάπως μεγαλύτερος ζήτησε από την υπηρέτριά τους να τους δείξει το πράμα της. Όπερ και έγινετο προς μεγάλο έντυπωσιασμό του. Όλ' αυτά μεταμορφώθηκαν στο όνειρο που έβλεπε στα κατοπινά χρόνια.

Το Σάββατο, καθώς έρχομαστε από την Αθήνα, μου έλεγε στο αυτοκίνητο του Ζουγανέλη για την γνωριμία του στις Βρυξέλλες με τον νεότερο Πεντζίκη. Στην αρχή τα πηγαίνανε πολύ καλά. Άλλα μετά κάτι χάλασε. Ο Άργυρης τον έλεγε συχνά χαϊδευτικά «ἀγόρι μου» χτυπώντας του ελαφρά το πόδι. Κατά τον Άργυρη, κομπλεξαρισμένος λόγω του πατέρα του και γιατί φαίνεται πολύ νεότερος απ' ό,τι είναι, πειράχτηκε και κάποια στιγμή, «με μάτι που γυάλιζε» του είπε να μὴν τὸν ξαναπεί ἔτσι... Από τότε οί έπαφές τους κόπηκαν. [...]

Δευτέρα, 23 Ἀπριλίου 1984

[...] Τὴν Μεγάλη Παρασκευή τηλεφωνήθηκα με τὸν Ἀργύρη. Ἦταν ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὸ Ζ.Μ. Ἦρθε τὴν ἄλλη μέρα σπῆτι καὶ φάγαμε. Καλαμαράκια καὶ γλῶσσες. Φαινότανε κάπως κουρασμένος. Μένει αὐτὸ τὸν καιρὸ στὸ σπῆτι τῆς Χρύσας. Εἶδε στὴ «Δωδώνη» τὸν Γκανὰ καὶ τὸν Μπρουνιά στὸς ὁποίους ἄρεσε τὸ βιβλίο. Ἐντύπωση μου ἔκαναν τὰ καλὰ λόγια τοῦ Μπρουνιά, πὸν ὅπως λέει ὁ Ἀργύρης τὸ διάβαζε ὀρθος στὸν μπάρκο. Δὲν τοῦ ἄρεσουν τὰ ποιήματά μου, καὶ μου τὸ ἔχει πῆ. (Τοῦ ἄρεσει ὁμως ὁ Γκιμοσοῦλης!) Στὶς Βρυξέλλες εἶδε τὴν Ἄσπεμη. Βγήκαν δυὸ-τρεις φορές. Ἀσχολεῖται πολὺ με τὰ συνδικαλιστικά. Ἐνα βράδυ παίζανε σ' ἕνα πάρτι κουκλοθέατρο γιὰ κάτι παιδάκια μεταναστῶν. Ὁ «Ἀναρχοῦλης» καὶ τὰ τέτοια... Ὡς καὶ ἔκει τὸ δίδαγμα, λέει ὁ Ἀργύρης, δὲν παίζανε κάτι νὰ διασκεδάσουν τὰ παιδιά! Στὴ ρίζα τῆς μύτης εἶχε ἕνα μικρὸ σημάδι. Στὶς Βρυξέλλες ἕνα βράδυ, μετὰ ἀπὸ μιὰ «...ποσία» (ὅπως λέει, ἀφοῦ δὲν πρόκειται μόνο γιὰ κρασί), με μιὰ γκόμενα πὸν ἐπέμενε νὰ ὀδηγήσει καὶ μεθυσμένη, πέσανε σὲ μιὰ νησίδα καὶ ὁ Ἀργύρης ἔσπασε με τὸ μέτωπο τὸ παριμπριζ. Τὸν πήραν τὰ αἵματα, καὶ ἀργότερα στὸ νοσοκομεῖο τὸν ῥάφανε. Τοὺς κρατήσανε καὶ στὴν ἀστυνομία πολλές ὥρες γιὰτὶ ἦταν μεθυσμένοι, ἐνῶ ἀπὸ τὴν κοπέλλα ἀφαιρέσανε τὸ δίπλωμα. Μετὰ στὸ δωματιάκι μου μᾶς διάβασε τὴν καινούργια του δουλειά. Μιὰ προέκταση τῶν «μαγικῶν παραμυθιῶν». Εἶχε ἀρκετὰ καλὰ κομμάτια, ἀλλὰ καὶ μιὰ τάση πρὸς περιγραφή, περισσολογία, ὑπερβολή, δημιουργία κλίματος, πράγματα πού, ὅπως τοῦ εἶπα, δὲν τοῦ ταιριάζουνε καθόλου. [...]

Παρασκευή, 4 Μαΐου 1984

[...] Ή βραδιά συνεχίστηκε στην «Ανατολή», τὸ κωλάδικο πὸν πηγαίνει κάθε βράδυ ὁ Παπαγιώργης. Πάριδος, τέραμα Ἀλεξάνδρας. Μέσα γινόταν ὁ χαμός. Οἱ γάμοι τῆς ντίσκο καὶ τῶν νεολαϊκῶν στὸ ἀποκορύφωμά τους. Ἡλεκτρικὴ κιθάρα, ἀρμόνιο, ντράμς, συνθεσάιζερ, ἀρμόνιο κι ἠλεκτρικὸ μπουζούκι. Τραγουδιστὴς στρογγυλοπρόσωπος, καλοξυρισμένος, κοντοκουρεμένος μὲ μαῦρο πονκάμισο καὶ χαμηλοκώλικο παντελόνι. Σκυλοῦδες στὰ κόκκινα, στὰ κίτρινα, στὰ μαῦρα... Σκατόφατσες, γεροπούστηδες, τεκνά, ἀξιοπρεπεῖς, βλαχολεβέντες μὲ μαλλοῦρες ὡς τοὺς ὤμους. Τὸν Παπαγιώργη τὸν ξέρει ὅλος ὁ κόσμος! Ἰδιαίτερα τρεῖς νεαροί, τὰ «τρία παιδιά του» πὸν φαίνεται πληρώνουν καὶ γι' αὐτόν. Σηκώθηκε καὶ χόρευε μὲ τὸν Χιόνη. Ἦρθε στὴν πίστα ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά του μὲ μιὰ στίβα πιάτα πὸν τὰ περισσότερά τους τὰ ἔσπασε στὴν ἀφάνα τοῦ Παπα-γιώργη! Τοῦ Χιόνη μὲ τὴ φαλάκρα πὸν γε δὲν τόλμησε νὰ τοῦ σπάσει. Με-τὰ ἀπὸ λίγη ὥρα ξαναέβηκε ὁ Χιόνης νὰ χορέψει γιὰ δευτέρη φορά, ἀλλὰ γρήγορα γύρισε πίσω, γιατί τὸ ἔχαν κανόνα νὰ μὴ σηκώνονται γιὰ δευτέρη φορά. Τὸ κλίμα ἦταν τσουγκρίσματα, ἀγκαλιές καὶ φιλιὰ. Ὁ Χιόνης μέθυσε. Μ' ἄρχισε τὶς ἱστορίες μὲ τὶς Ταϊλανδέζες ἑλληνικῆς εἰσαγωγῆς καὶ τὰ κωλάδικα στὸ Βέλγιο. Ὁ Παλούκης στεκόταν σάν καταβρεγμένος. Ἦρθε κι ὁ λογαριασμός: 10.000. Βγάλαμε νὰ πληρώσουμε, ἀλλὰ μᾶς πρόλαβε ὁ Ἀργύρης, πὸν ἤδη εἶχε πληρώσει καὶ στὴν ταβέρνα κι εἶχε ἀφθονη μού φαίνονταν ἀπ' τὴν ψυχολογία τοῦ μετανάστη, καὶ κάποιος ἢ κάποιος ἄλλοι πὸν δὲν κατάλαβα (μᾶλλον τὰ «παιδιά τοῦ Παπαγιώργη»). Αὐτοὶ πληρώσαν καὶ τὰ περισσότερα: ἑφτά ἢ ὀχτὼ χιλιάδες νομίζω. Ἐνας ἀπ' τὰ διπλανά τραπέζια σωριάστηκε ἀπὸ τὴν καρέκλα του στὸ πάτωμα. Τὰ παιδιά θέλανε νὰ συνεχίσουν. Βγήκαμε ἔξω, μερικοὶ καὶ μὲ τὰ ποτήρια στὸ χέρι. Κατάσταση ἀλαλούμι. Ὁ Ἀργύρης μού ἔλεγε τώρα γιὰ τὰ ποιήματά του. Πὼς δὲν τὰ προσέξα, πὼς εἶναι βιωμένα. Νὰ προσέξω ἐκεῖνα μὲ τὶς ρίζες τῆς ζούγκλας πὸν στριφογυρίζουν μέσα μας. Μού μιλοῦσε ὅλο γιὰ κάτι «λοβοτομημένα τοπία», γιὰ τὴ μεσόγειο τοῦ Βορρᾶ, ἢ τῶν Βρυξελλῶν... [...]

Τρίτη, 13 Νοεμβρίου 1984

[...] Θὰ ἔχει μιὰ βδομάδα πὸν τηλεφώνησε ὁ Ἀργύρης ἀπ' τὶς Βρυξέλλες. Γράμμα δὲν μπορεῖ νὰ γράψει. Εἶχε τὰ χάλια του (σχεδὸν μεθυσμένος). Περνάει δύσκολες μέρες. (Πρέπει νὰ τοῦ τηλεφωνήσω.) Σκοτάδι, σκοτάδι, βροχή, βροχή. Στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις (ποιές ἀνθρώπινες σχέσεις;) παγωνά. «Ἐλεγα γιὰ τὸν Καραβασίλη» μού ἔλεγε «καὶ δὲν τὸ ἔβλεπα πὼς ἔχω καταντήσει σάν κι αὐτόν». Τόσο ἄσχημα τὸν ἄκουσα πὸν φοβήθηκα. [...]

Πέμπτη, 3 Ἰανουαρίου 1985

[...] Τὴν ἐπομένη, παραμονὴ πρωτοχρονιάς, ἦρθαν στὸ σπίτι ὁ Ἀργύρης κι ὁ Κωστής. Ἀργότερα, μετὰ τὸ φαῖ, ἦρθε κι ἡ Χρῦσα. Βλέπαμε κάτι ἄθλια προγράμματα στὴν τηλεόραση. Ἡ Ἄννα Βαγενᾶ σὲ ρεσιτάλ σαχλαμάρας (τί παριστάνει τὴ χωριάτισσα, ἢ ἠλίθια!). Κι ἡ Μαρία

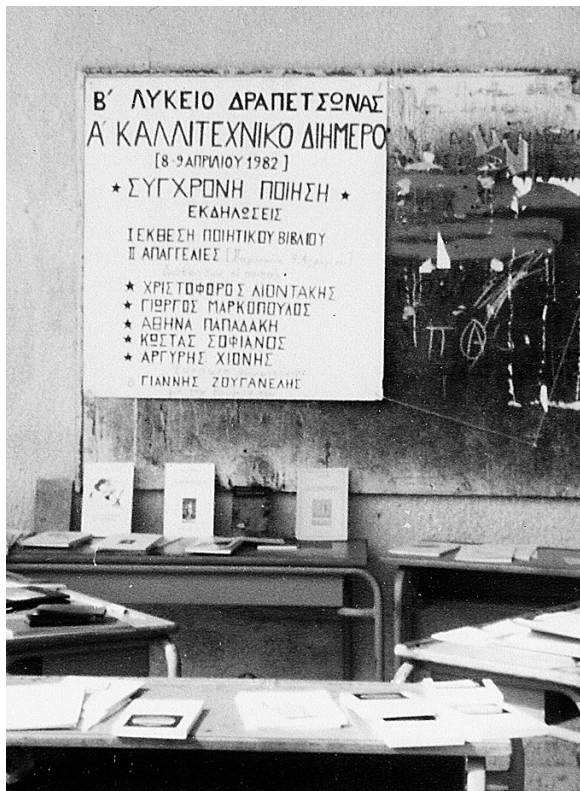
Κανελλοπούλου σ' ἓνα ἀκατάπλωτο νηπιακὸ σκετσάκι. Εἶχε μόνο ἓνα καλὸ πολὺ καλὸ κομμάτι μὲ κάποιον συνταξιῶχο, ἐκ Παρνασσίδος, πὸν ἀφοῦ ξενιτεύτηκαν τὰ παιδιά του, ἔστειλαν σ' αὐτόν καὶ τὴ γυναίκα του μιὰ τηλεόραση νὰ τοὺς «γηροκομήσει»!... Μετὰ τὸ «πάρτι» τοῦ Κελαηδόνη στὴ Βουλιαγμένη ἄλλο θέαμα αὐτὸ μαζικῆς ἐξαθλίωσης. Στὸ τραπέζι ὁ Ἀργύρης μᾶς εἶπε ἓνα ὄραιο: Ὅταν ἦταν πιτσιρικάς τοὺς εἶχαν τρομάξει μὲ τὴ θεία κοινωνία. Πὼς ἔχουν πάρει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν πρέπει «οὔτε νὰ χτυπήσουνε», «οὔτε νὰ φτύσουνε» κλπ. Κάποτε τοῦ ἔτυχε νὰ φτύσει, ἐνὼ εἶχε ἤδη κοινωνήσει, καὶ, πανικόβλητος, μόλις συνειδητοποίησε τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας του, ἔπεσε κάτω κι ἔγλειψε τὸ σάλιο του ἀπὸ τὴν πλάκα!... [...]

Τετάρτη, 1 Ἰανουαρίου 1986

[...] Τὴν δευτέρα τὸ βράδυ ἦρθαν σπίτι μας ἡ Εὔη, κι ὁ φίλος τῆς, ἡ Λιλιάννα μὲ τὸν Στέφανο, ὁ Ἀργύρης κι ἡ Χρῦσα, ἡ Ἄντεια. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς βραδιές πὸν εἶσαι μὲ ὅλους καὶ μὲ κανένα. Ἄν καὶ στὸ δεύτερο μισὸ μπόρεσα καὶ βρέθηκα κάπως κοντὰ τους καὶ συζητήσαμε. Ὁ Ἀργυράκος εἶχε ρέντα. Ἔθαβε τόν... Γερμανάκο. Εἶχε πάει στὴν Κάλυμνο τὸ Φθινόπωρο τοῦ ἐβδομήντα ἐννιά, ἀλλὰ πρὶν περάσουν δέκα μέρες τσακώθηκε κι εἶχε φύγει... Ὁ Γερμανάκος ἦταν ἀπαράδεκτος: τριγυροῦσε ἔξω ἀπ' τὴ μισάνοιχτη πόρτα τῆς τάξης ὅπου ἔκανε μάθημα γιὰ νὰ τὸν ἐλέγχει. Σὲ μιὰ στιγμή τοῦ ἔκανε κι ὁ Ἀργύρης

παρατήρηση: τί κάθεται καὶ τὸν ἀκούει ἀπέξω!... Ἀλλὰ ἡ κυρίως ἀφορμὴ ἦταν μιὰ βραδινὴ ἔξοδος μὲ τὰ παιδιά σὲ ντισκοτέκ, ἀπὸ τὶς ἐξόδους πὸν εἶχε ἀπαγορευμένες ὁ Γερμανάκος. Τοῦ ἔκανε παρατήρηση, καὶ μετὰ ὅταν δασκάλευε τὰ παιδιά σὲ μιὰ αἴθουσα, τοῦ ζήτησε μὲ τρόπο μᾶλλον προσβλητικὸ νὰ βγεῖ ἔξω. Τὰ παρατήρησε λοιπὸν κι αὐτὸς κι ἔφυγε. Ἐλεγε ἀκόμη πὼς ἔπαιζνε «μίζες» ἀπ' τὶς δουλειές τῶν παιδιῶν στὰ διάφορα μαγαζιά πράγμα μᾶλλον ὑπερβολικὸ ὅπως τοῦ παρατήρησε καὶ ἡ Ἄντεια. Κι ἀκόμα πὼς μᾶς ἔθαβε ὁ λους ἀνεξαιρέτως μόνο γιὰ τὴν Ἄντεια δὲν ἔτυχε ν' ἀκούσει κάτι... Στὶς Βρυξέλλες μᾶλλον ζόρικα. Ἡ περσινὴ χρονιά (ἢ πιὸ πίσω, δηλαδή) ἄρχισε καλά, βοηθοῦσε κι ὁ καιρὸς πὸν ἔταν καλός, μετὰ τὴν πῆρε ὁ διάλογος, ἄρχισε πάλι νὰ πίνει πολὺ ἔξι-ἑφτά οὐῖσκια τὴν ἡμέρα κανονικὴ κατάσταση ἰδίως Παρασκευὴ καὶ Σάββατο βράδυ, μέρες στὶς ὁποῖες περιορίσε τὶς ἐξόδους του, ὅποτε γινόταν λειῶμα, νὰ τὸν μαζεῦουν, ὅπως ἔλεγε, «μὲ τὰ κουταλάκια»...

Μᾶς εἶπε κι ἓνα ὄραιο ἀπὸ τὴν μετακόμιση τῶν πραγμάτων του ἐκ τοῦ (ἀθηναϊκοῦ) Μὲτς στὶς Βρυξέλλες: τὴν μεταφορὰ θὰ ἔκανε κάποια βελγικὴ ἐταιρεία, μὲ λεφτὰ φυσικὰ τῆς Ε.Ο.Κ. Εἶχε παραγγεῖλει νὰ τοῦ μαζέψουν καὶ κάτι βότσαλα, ἐνθῦμα τοῦ Ἀργύρη ἀπὸ τὶς ἐπαφές του τόσα χρόνια μὲ τὴ θάλασσα. Τοῦ τὰ φέρανε λοιπὸν τὰ κουτιά στὶς Βρυξέλλες, κι ἀδειάζε... Ὅταν φτάνει σ' ἓνα ἀσήκωτο. Τ' ἀνοίγει καὶ βλέπει κάτι τυλιγμένο σὲ χαρτάκια. Ἦταν τὰ βότσαλα, μικρὰ καὶ μεγάλα, τυλιγμένα ὅλα, ἓνα πρὸς ἓνα, εὐλαβικὰ μέσα στὰ χαρτάκια!... Αὐτὸ θὰ πῆ Ε.Ο.Κ.! Κι ἐμεῖς οἱ μαλάκες θέλουμε ἀκόμα νὰ μένουμε στὰ Βαλκάνια! [...]

Από το 1ο Καλλιτεχνικό Δήμερο που διοργάνωσε στο 2ο Λύκειο Δραπετσώνας ο Γιάννης Πατίλης, όταν υπηρετούσε εκεί ως φιλόλογος. (Αρχειό Γιάννη Πατίλη)

Αργύρης Χιόνης (1943-2011)

Ιστορίες μιας εποχής που πέρασε χωρίς ποτέ να έχει έρθει¹

Είμαι κοϊκός και όχι αιθεροβάμων ποιητής. Ως τέτοιος, λοιπόν, πιστεύω στην αθανασία της ύλης, δηλαδή στην αέναη ανακύκλωση των υλικών. Όσο ζω, γράφω ποιήματα-όνειρα πάνω στα χώματα. Όταν με καταπιούν τα χώματα και χουμποποιηθώ, θα τροφοδοτώ, ως λίπασμα, νέα όνειρα ζωής.

Αργύρης Χιόνης

(από συνέντευξη στην Κατερίνα Αγγελιδάκη,
Βιβλιοθήκη Ελευθεροτυπίας, 12.2.2010)

Ο Αργύρης Χιόνης γεννήθηκε στις 22 Απριλίου 1943 στην Αθήνα, στα γειτονικά μας (στον Μ) Σεπόλια όπου και έζησε μέχρι την αναχώρησή του στο Παρίσι τον Σεπτέμβριο του 1967. Ο πατέρας του καταγόταν από την Ίο και η μητέρα του από τις Βούβες Χανίων. Από τα δεκατέσσερά του χρόνια άρχισε να γράφει ποιήματα² σε μαντινάδες³, έμμετρο και ομοιοκατάληκτο στίχο. Αναγκασμένος να εργάζεται και να σπουδάζει ταυτόχρονα αποφοίτησε από το 2^ο Νυχτερινό Γυμνάσιο Αθηνών. Πρωτοδημοσίευσε το 1963 στο περιοδικό *Δωδέκατη Ώρα*, απ' όπου τρία χρόνια μετά εξέδωσε την πρώτη ποιητική του συλλογή *Απόπειρες φωτός*.

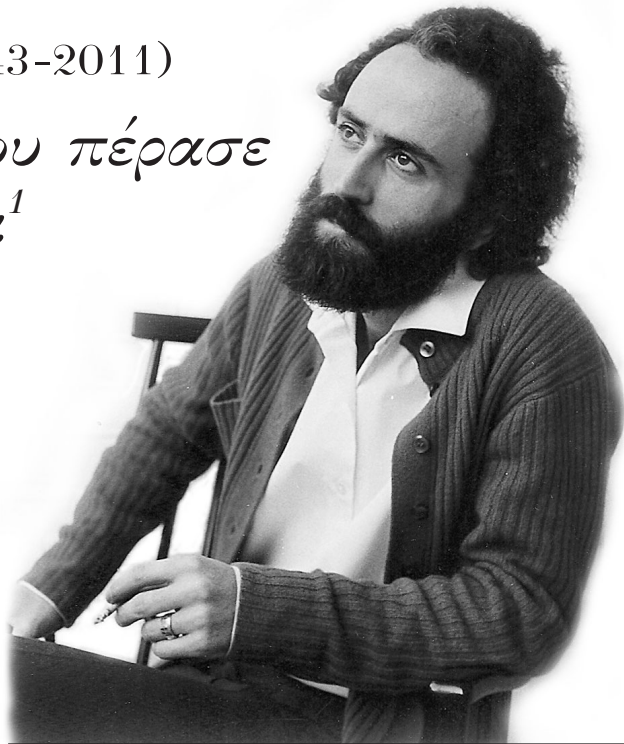
Στο Παρίσι, όπου έζησε τον Μάη του '68, δούλεψε σκληρά (λαντζέρης, φορτοεκφορτωτής κλπ.) παρακολουθώντας παράλληλα βραδινά μαθήματα γαλλικών.

Στις αρχές του 1968, ποιήματά του μεταφράστηκαν και δημοσιεύτηκαν σε έγκυρα ολλανδικά λογοτεχνικά περιοδικά. Μέσω της μεταφράστριάς του, Ολλανδής, Maria Blijstra και του συζύγου της, συγγραφέα Rein Blijstra, παλιών φίλων του Καζαντζάκη και ελληνολατρών, γνωρίστηκε στο Άμστερνταμ με τον ελληνιστή πανεπιστημιακό Arnold van Gemert και την ελληνίδα γυναίκα του, που του πρότειναν να εγκατασταθεί μόνιμα στην Ολλανδία, βρίσκοντάς του δουλειά σ' έναν εκδότη κλασικών κειμένων.

Στο Άμστερνταμ έζησε τα επόμενα οκτώμισι χρόνια δουλεύοντας σκληρά, αλλά και σπουδάζοντας Ιταλική φιλολογία. Έγινε δεκτός στους λογοτεχνικούς κύκλους, απέκτησε πρόσβαση στα λογοτεχνικά περιοδικά, χάρη στην υποτροφία της Εταιρείας Συγγραφέων εξέδωσε δύο βιβλία (*Σχήματα Απουσίας*, 1973 και *Μεταμορφώσεις*, 1974), ενώ βραβεύτηκαν δύο θεατρικά έργα του *Ο Ρήτορας* και *Αυτός εκτός και εντός του κοστούμιού του*, σε διαγωνισμό που είχαν προκηρύξει για τις Κάτω Χώρες το 1971 ο θεατρικός οργανισμός *Sater* και το λογοτεχνικό περιοδικό *Soma*. Τελικά διορίστηκε δάσκαλος ελληνικών στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο και παράλληλα εγγράφηκε, με κρατική υποτροφία, στη Σχολή Ιταλικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ.

Τον Απρίλιο του 1977 επέστρεψε στην Ελλάδα όπου δούλεψε ως μεταφραστής, συνέγραψε μια σειρά παιδικών εκπομπών για το ραδιόφωνο, εκπροσώπησε την Ελλάδα στο ετήσιο Διεθνές Συγγραφικό Πρόγραμμα του Πανεπιστημίου της Iowa και το 1982 προσλήφθηκε, κατόπιν διαγωνισμού, ως μεταφραστής στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εγκαταστάθηκε στις Βρυξέλλες για τα επόμενα δέκα χρόνια. Το 1992 παραιτήθηκε από τη θέση αυτή και αποσύρθηκε στο Θροφαρί της ορεινής Κορινθίας, αγοράζοντας ένα κτήμα από τη φιλόλογο και

Μην κλαις
Δεν είναι τίποτα
Δεν είναι τίποτα
Η ζωή είναι
Θα περάσει

Αργύρης Χιόνης. 02.09.1971. Χαρισμένη από τον ίδιο στον Γιάννη Πατίλη στις 13.08.1997 στο Θροφαρί Κορινθίας.

πεζογράφο Έλσα Λιαροπούλου. Μέχρι τέλους της ζωής (ανήμερα τα Χριστούγεννα του 2011 από οξύ έμφραγμα του μυοκαρδίου) έζησε καλλιεργώντας τη γη και ασχολούμενος με την ποίηση⁴.

Στη διάρκεια της διαδρομής του εξέδωσε δώδεκα ποιητικές συλλογές κι έναν συγκεντρωτικό τόμο, τέσσερα βιβλία πεζογραφίας κι ένα που κυκλοφόρησε μετά θάνατον, ένα θεατρικό και δύο βιβλία παιδικής λογοτεχνίας.

Ποιήματα και πεζογραφήματά του έχουν μεταφραστεί και δημοσιευτεί στα αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, γερμανικά, ολλανδικά, σερβοκροατικά και ρουμάνικα. Για *Το Οριζόντιο ύψος και άλλες αφύσικες ιστορίες* (Κίχλη, 2008), τιμήθηκε, εξ ημισείας με τον Τόλη Νικηφόρου, με το Κρατικό Βραβείο Διηγήματος 2009.

Η *Εταιρεία Φίλων Αργύρη Χιόνη* κυκλοφόρησε έναν τόμο με τίτλο *Για τον Αργύρη*, Αθήνα 2015. Τον επόμενο χρόνο κυκλοφόρησε από το Ίδρυμα Τάκης Σινόπουλος και τις εκδ. Γαβριηλίδης ο τόμος *Το περιεχόμενο, Ο ποιητής Αργύρης Χιόνης (1943-2011)* με εισαγωγή-ανθολόγηση του Γιάννη Πατίλη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Από την ποιητική συλλογή *Εσωτικά τοπία* (1991).
2. «Ως τότε ζωγράφιζα, όχι και τόσο άσχημα για την ηλικία μου, και ονειρευόμουν να γίνω μεγάλος ζωγράφος. Κάποια στιγμή, όμως, διάβασα τη βιογραφία κάποιου μεγάλου ζωγράφου –δεν θυμάμαι τίνας– και συγκρίνοντας το έργο του με το δικό μου, μ' έπιασε τέτοια τρομακτική απελπισία που έκαψα στο πλυσταριό ό,τι είχα ζωγραφίσει μέχρι εκείνη τη στιγμή...» έλεγε σε συνέντευξή του στην ποιήτρια Δήμητρα Παυλάκου, *Κυριακάτικη Αυγή*, 7.12.1997.
3. «Το έναυσμα ήταν μια μαντινάδα απ' αυτές που υπήρχαν πίσω από τα χαρτάκια των ημερολογίων του τοίχου. Τραβώντας ένα βράδυ το χαρτάκι της μέρας και διαβάζοντας τη σχετική μαντινάδα, ήταν σα να τράβαγα κλήρο για όλη την υπόλοιπη ζωή μου. «Τέτοιο ποίημα μπορώ να γράψω κι εγώ» σκέφτηκα, και έγραψα, όντως το εξής πρώτο μου ποίημα: «Σαν μπλάβο αχανή ουρανό/ αυτός είναι ο κόσμος/ στον οποίο το βήμα πλανώ/ κι είμαι μόνος./ Σαν το σύννεφο εγώ,/ που 'ναι άραχλο, μαύρο,/ κάτι ψάχνω να βρω/ που ποτέ μου δεν θα 'βρω», συνέντευξη στη Δήμητρα Παυλάκου ό. π.
4. «Η ποίηση συνιστά τη βάση και το θεμέλιο των πεζών κειμένων μου», έλεγε ο Χιόνης.

Ανθολόγιο ποιημάτων Αργύρη Χιόνη

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΕΠΠΑ

Απόπειρες φωτός (1966)

ΠΕΡΑΣΜΑ

Πιάνω το χέρι σου
 και ξαναβρίσκω
 τ' ανθρώπινο σχήμα μου.
 Ξαναθυμάμαι τη σάρκα μου
 και χτίζω ένα σπίτι·
 ξαναθυμάμαι το θάνατο
 και γεννάω παιδιά·
 ξαναθυμάμαι την ηλικία μου
 κι ανοίγω έναν τάφο·
 κι ύστερα κάθομαι
 κι ακούω, στον ήχο των βημάτων σου,
 το πέρασμα του χρόνου,
 κι ακούω, στο γέλιο των παιδιών,
 το σαρκασμό του χρόνου,
 κι ακούω, κι ακούω...
 και περιμένω
 την ώρα που τ' ανθρώπινο το σχήμα μου
 θα ξαναχάσω. (σ. 36)

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ (απόσπασμα)

[...]
 κι ήρθε ο καιρός της γέννας,
 κι ήρθε ο καιρός της νύκτας,
 γιατί είδαμε στα μάτια
 των παιδιών μας
 το χρώμα του θανάτου
 που 'χαμε ξεχάσει. (σ. 40)

ΝΕΚΡΗ ΦΥΣΗ

Στη μια γωνιά,
 ζωγράφισ' ένα χέρι,
 στην άλλη, ένα λουλούδι.
 Ύστερα, πήρε άλλο τελάρο
 κι έβαλε
 το λουλούδι μες στο χέρι.
 Στο τέλος,
 τα 'σκισε και τα δυό
 κι έφτιαξε μόνο
 ένα χέρι ματωμένο,
 γράφοντας από κάτω
 «γαρίφαλο κομμένο». (σ. 46)

ΦΙΛΙ

Δεν κοιπατήκαμε·
 τα μάτια μας
 στο ίδιο όνειρο
 ήταν ανοιχτά·
 συναντηθήκαμε. (σ. 67)

ΑΠΟΦΑΣΗ

Πάνω στα ερείπια της παλιάς,
 θα οικοδομήσουμε τη νέα πολιτεία,
 για να μη χάσει ο θάνατος το δρόμο του
 σαν θα θελήσει να ξανάρθει. (σ. 85)

Μεταμορφώσεις (1974)

Β'

Ήμουνα λύκος

Ζούσα με το μίσος μου
 Για το μίσος μου

Τις νύκτες αγρυπνούσα
 Το θάνατο ετοιμάζοντας
 Των προβάτων

Είμαι σκύλος

Ζω με τον αφέντη μου
 Για τον αφέντη μου

Όργανο της στοργής και της οργής του

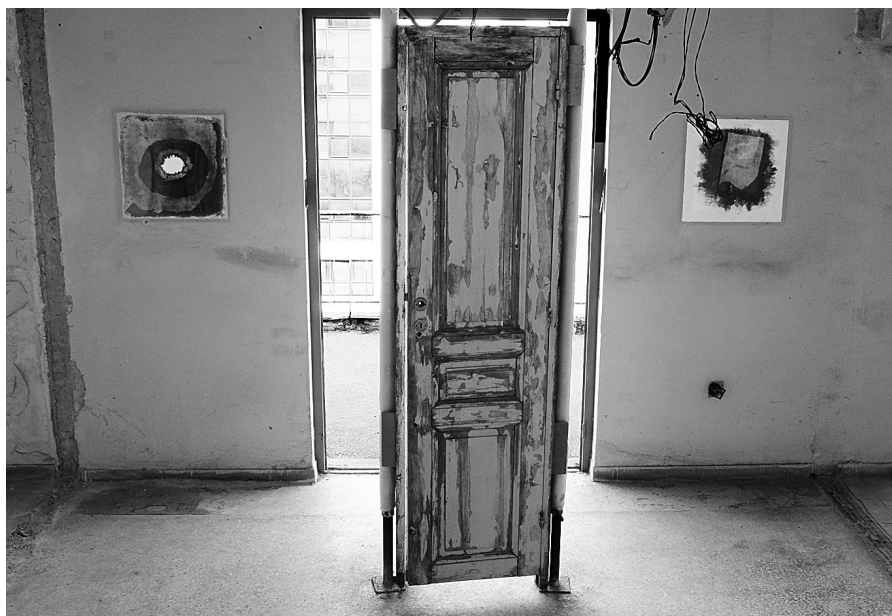
Τις νύκτες αγρυπνώ
 Φυλάγοντας τα πρόβατά του

Ήμουν θηρίο κι είμαι ζώο
 Ζώο πιο υπάκουο κι από πρόβατο
 Γι' αυτό και δεν ανησυχεί ο αφέντης μου
 Όταν καμιά φορά με την πανσέληνο
 Μ' ακούει σαν λύκος να ουρλιάζω

Σαν ξημερώσει ξέρει πως το χέρι
 Θα του γλύφω πάλι. (σ. 116)

Κ'

Η νύχτα με τρομάζει απ' το πρωί
 Ό φόβος μου τη στήνη εμπρός μου
 Ο ήλιος ανατέλλει όμως η σκέψη της
 Δεν βγαίνει απ' το μυαλό μου ώρες πολλές
 Πριν σκοτεινιάσει ανάβω όλα τα φώτα
 Λάμπες ισχυρές λάμπες πολλές για να μη μείνει
 Ούτε μια γωνιά αφώτιστη και περιμένω
 Προσποιούμενος ότι δεν περιμένω
 Σκαλίζοντας χαρτιά βιβλία ξεφυλλίζοντας
 Δήθεν χαμένος σε σκέψεις βαθυστόχαστες
 Δήθεν αδιάφορος για το εφιαλτικό της
 Πρόσωπο που έρχεται ζυγώνει
 Αργά-αργά μα σταθερά στα τζάμια μου
 Κολλάει πάνω τους πλαταίνει
 Από την πίεση γλοιώδες κι άμορφο
 Κι αόμματο με γλώσσα μαύρη και υγρή
 Που απειλεί τα τζάμια μου
 Τις λάμπες μου και την ψυχή μου. (σ. 134)

Έργο της ομάδας «ΕΝ ΦΛΩ»

→ Τύποι ήλων (1978)

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ

στ´

Είμαι δυστυχημένος γύρω μου
 Συμβαίνουν ποιήματα συμβαίνουν άστρα
 Συμβαίνουνε λουλούδια κι άλλα
 Ουράνια σώματα κι επίγειοι γαλαξίες
 Κι υπόγειοι ποταμοί κι εγώ δεν είμαι
 Παρά ένας ψαράς στην όχθη του εαυτού μου
 Ρίχνω τ' αγκίστρι και δεν βγάζω
 παρά τ' αγκίστρι ούτ' ένα ψάρι
 Ψάρι πίστη ψάρι σύμβολο ούτ' ένα
 –Κι αυτό 'ναι το χειρότερο–

Ψάρι ελπίδα για την πείνα μου. (σ. 152)

ΤΕΡΑΤΑ

α´

Τα κόκαλά μας είναι κάτι
 Πίφερα φλάουτα φλογέρες που ένας
 Κακός θεός τα 'φραξε με μεδούλι
 Τα 'θαψε κάτω από στρώματα πολλά
 Σάρκας και λίπους κι είναι
 Μια θλίψη τώρα τ' άκουσμα των ήλων
 Που βγαίνουν απ' τα πλαδαρά κορμιά μας
 Μια θλίψη ανυπόφορη όταν ξέρεις
 Πως μέσα μας βαθιά υπάρχει τόση
 Πνιγμένη μουσική. [σ.157]

ε´

Είμαστε σαν το γρασίδι των δημόσιων κήπων
 Κάθε τόσο μας κουρεύουν σύρριζα τη σκέψη
 Χάριν συμμετρίας. (σ. 161)

η´

Έχετε ένα σπίτι που περιέχει το σώμα σας
 Έχετε ένα σώμα που περιέχει την ανάγκη για σπίτι
 Έχετε μιαν ανάγκη για σώμα

Έχετε έναν κώλο στο σχήμα της πολυθρόνας σας
 Έχετε μια ψυχή στο σχήμα του κώλου σας
 Καθόσαστε αναπαυτικά στην ψυχή σας

Έχετε ένα κεφάλι που χωράει στο καπέλο σας
 Έχετε σκέψεις που χωρούν στο κεφάλι σας
 Έχετε μόνο τέτοιες σκέψεις

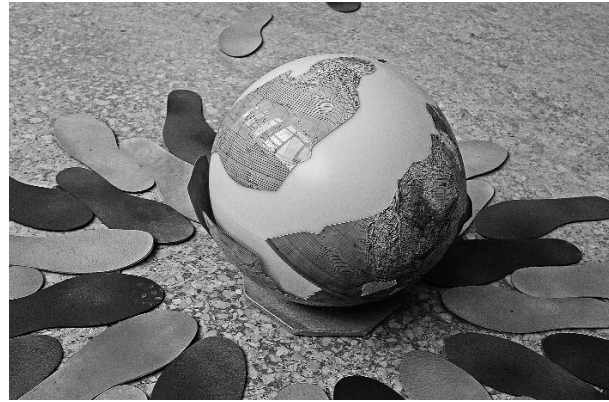
Είσαστε ανυποψίαστοι κι ωραίοι σαν παιδιά
 Γνήσια παιδιά ενός Θεού που πλάσατε κάποτε
 Κι από τότε σας πλάθει
 Κατ' εικόνα και ομοιώσιν σας

Κι είσαστε δίκαιοι:

Αγαπάτε μόνο όταν πρέπει

Σκοτώνετε μόνο όταν πρέπει

Εγώ ένας του είδους σας αλλά εκφυλισμένος

Έργο του
 Silvano Tontini
 (λεπτομέρεια)

Ένας ανεπίδεκτος δικαιοσύνης
 Πάντα σας αγαπώ
 Και πάντα σας σκοτώνω. (σ. 164)

ΙΣΚΙΟΙ

η´

Αν δεν μπορείς να τραγουδήσεις μίλα
 Αν δεν σ' αρέσει η ομιλία γέλα ή χαμογέλα
 Ή κάνε κάτι με το πρόσωπό σου κούνα
 Τα χείλια ή τα βλέφαρα έστω ανεπαίσθητα
 Σμίξε τα φρύδια σουφρώσε το μέτωπο
 Δείξε πως σκέφτεσαι δείξε πως ζεις
 Δείξε μονάχα τέντωσε το δάχτυλο και δείξε
 Δεν έχει σημασία τι θα δείξεις δείξε

Αν μείνεις έτσι δεν θα τη γλιτώσεις
 Θα σε μετακομίσουνε στην αποθήκη
 Μαζί με άλλα έπιπλα μ' άλλα μπαλσαμωμένα ζώα. (σ.174)

θ´

Είπες βαθιά θα σκάψεις μες στον εαυτό σου
 Να τον γνωρίσεις να τον κατακτήσεις ίσως

Μα τι νόμισες πως είναι ο εαυτός σου ορυχείο
 Στοές ν' ανοίγεις και ν' αναζητάς
 Φλέβες χρυσάφι φλέβες κάρβουνο
 Ή μήπως νόμισες πως είναι χώρος αρχαιολογικός
 Που κρύβει μέσα του στρώματα-στρώματα
 Πολιτισμούς χαμένους

Ένα κομμάτι πονεμένη σάρκα είσαι
 Κι όσο κι αν σκάψεις μέσα σου δεν θα βρεις
 Παρά αίμα σκοτωμένο κι αίμα ζωντανό
 και τρόπο για το σκοτωμένο αίμα. (σ.175)

ια´

Τον άνθρωπο τον καλό δεν τον γνωρίζω
 Τον άνθρωπο τον κακό δεν τον γνωρίζω
 Γνωρίζω μόνο τον άνθρωπο δοχείο
 Πήλινο σταμνί νερό γεμάτο ή κρασί
 Φαρμάκι ή μέλι
 Γνωρίζω μόνο τον άνθρωπο ηχείο
 Κόχυλα κούφιο ή καλάμι
 Όπου διάολοι κι άγγελοι φυσούνε
 Το σκοπό τους (σ. 177)

ΚΟΥΦΟΝ ΓΑΡ ΧΡΗΜΑ

β´

Είναι κάτι πρεσβυωπικά γερόντια οι ποιητές
 Μονάχα μακριά μπορούν να δουν
 Μακριά στο παρελθόν μακριά στο μέλλον
 Τα πράγματα τα κοντινά δεν τα διακρίνουν
 Παραπατούν σκοντάφτουνε τρεκλίζουν
 Τα χέρια απλώνουνε ψαχουλευτα πασχίζουν
 Σαν την τυφλόμυγα που βρίσκονται να βρουν

Το σήμερα μαντίλι γύρω από τα μάτια τους δεμένο (σ. 188)

γ´

Κραυγάζω ήσυχα απαλά σχεδόν ψιθυριστά
 Θα μπορούσα βέβαια να πνίξω ακόμα
 Κι αυτή την ήσυχη κραυγή να βουβαθώ
 Να κάτω σιωπηλός και να κοιτάζω
 Ετούτη την αργή καταστροφή
 Κι ίσως να 'ταν καλύτερα μπορεί
 Έτσι βουβός να τραγουδούσα πιο ωραία
 Πιο σωστά την τήξη του καιρού μου (σ. 189)

δ´

Η ποίηση πρέπει να 'ναι
 Ένα ζαχαρωμένο βότσαλο
 Πάνω που θα 'χεις γλυκαθεί
 Να σπας τα δόντια σου (σ. 190)

στ´

Τα ποιήματά μου θα επιζήσουν
 Του χεριού μου που τα γράφει
 Είναι πιο δυνατά απ' το χέρι μου που τρέμει
 Κάθε φορά που εκτελεί τις εντολές τους

Τα ποιήματά μου με ποιούν δεν τα ποιώ
 Το πρόσωπό μου αδιάκοπα αλλάζουν
 Λες κι είμαι ζύμη και με πλάθουν

Τα μόνα ποιήματα που ποίησα εγώ
 τα μόνα που ήταν πιο αδύναμα από μένα
 Είναι όσα τόλμησα να σκίσω ή να μη γράψω (σ. 192)

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ

γ´

Ο δαμασμένος δαμαστής

Με το μαστίγιο στο χέρι πέρασε
 Όλη του τη ζωή μες στα κλουβιά
 Παρέα με θηρία αιμοβόρα
 Τίγρεις λιοντάρια λιόπαρδους
 Θηρίο φοβερό κι ο ίδιος
 Ουρλιάζοντας στη γλώσσα τους
 Τους δίδασκε τη γλώσσα τη δική του
 Τη δική του θέληση κατάφερνε
 να κάνει βασιλιάδες να χορεύουν
 Σαν μαϊμούδες σαν τζουτζέδες
 Να χοροπηδούν να υποκλίνονται στο πλήθος
 Που τους πέταγε φιστίκια

Τώρα στον ήλιο καθισμένος λιάζει τ' αχαμνά του
 Ενώ οι μύγες μπαينوβγαίνουν άφοβα στο στόμα του (σ. 197)

ΕΞΟΔΟΣ

α´

Μέσα στον κόσμο ανάμεσα
 Σ' εκατομμύρια άστρα τ' άστρο Γη

Πάνω στη Γη τριγυρισμένη
 Από στεριές και θάλασσες τριγυρισμένη
 Από χιλιάδες χώρες μια χώρα

Μέσα στην πολιτεία κυκλωμένο
 Από χιλιάδες σπίτια ένα σπίτι

Μέσα στο σπίτι ανάμεσα
 Στα έπιπλα μια γυάλα

Μέσα στη γυάλα ένα χρυσόψαρο

Ένας άνθρωπος κάθετα και το κοιτά (σ.215)

Λεκτικά τοπία (1983)

ΠΑΡΑ ΕΝΑ ΔΩΔΕΚΑ ΜΑΓΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

II

Η βροχή κρύωνε έξω, στο δρόμο. Χτυπούσε το τζάμι και
 φώναζε, κρυνών. Ήτανε, πράγματι, χειμώνας.

Το τζάμι τη λυπήθηκε, της άνοιξε, την έβαλε μες στο δωμάτιο.

Ο άνθρωπος έγινε έξω φρενών. Είσαι τρελό, του φώναξε,

πού ξανακούστηκε να μπαίνει η βροχή μες στο δωμάτιο; Είσαι τρελό.

Μα είναι βροχή δωματίου, είπε ήρεμα το τζάμι, δεν ακούς

τι ωραία που ηχεί πάνω στο πάτωμα, πάνω στο τραπέζι, πάνω
 στο μέτωπό σου; Είναι βροχή δωματίου. (σ. 240)

ΕΝΑΣ ΛΥΚΟΣ ΑΙΣΘΗΜΑΤΙΑΣ

Διψάω γι' αγάπη πεινάω γι' αγάπη πονάω γι' αγάπη
 Ουρλιάζω γι' αγάπη πεθαίνω γι' αγάπη αλλά
 Είμαι ο λύκος ο κακός ο λύκος και δεν γίνεται
 Δεν είναι δυνατό τέτοια αισθήματα να έχω
 Γιατί αν το μάθουνε τα πρόβατα
 Θα πέσουνε να με σπαράξουν (σ. 257)

ΕΙΚΟΣΙ ΤΕΣΣΕΡΑ ΚΑΡΦΙΑ ΓΙΑ ΜΑΛΑΚΑ ΚΡΕΒΑΤΙΑ

III

Οι άνθρωποι το πιο συχνά
 Δεν ξέρουν τι να κάνουνε τα χέρια τους
 Τα δίνουν –τάχα χαιρετώντας– σ' άλλους
 Τ' αφήνουνε να κρέμονται σαν αποφύσεις άνευρες
 Ή –το χειρότερο– τα ρίχνουνε στις τσέπες τους και τα ξεχνούνε
 Στο μεταξύ ένα σωρό κορμιά μένουν ακαίδευτα
 Ένα σωρό ποιήματα άγραφα (σ. 267)

→ **ΠΡΟΦΗΤΕΙΣ**

ΟΤΑΝ ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ

ΜΙΣΗΣΟΥΝ ΤΗΝ ΑΧΑΡΙΣΤΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Θα 'ρθει μια μέρα που τα δέντρα θα μισήσουν την αχαριστία των ανθρώπων και θα σταματήσουν να παράγουν ίσκιο, θροϊσματα κι οξυγόνο. Θα πάρουν τις ρίζες τους και θα φύγουν. Μεγάλες τρύπες θα μείνουν στη γη εκεί που ήταν πριν τα δέντρα. Όταν οι άνθρωποι καταλάβουν τι έχασαν, θα πάνε και θα κλάψουν πικρά πάνω απ' αυτές τις τρύπες. Πολλοί θα πέσουν μέσα. Κανείς δε θα φυτρώσει. (σ. 295)

Σαν τον τυφλό μπροστά στον καθρέφτη
(1986)

ΙΑ΄

Ω ναι, ξέρω καλά πως δεν χρειάζεται καράβι για να ναυαγήσεις, πως δεν χρειάζεται ωκεανός για να πνιγείς. Υπάρχουν πολλοί που ναυάγησαν μέσα στο κοστούμι τους, μες στη βαθιά τους πολυθρόνα, πολλοί που για πάντα τους σκέπασε το πουπουλένιο πάπλωμά τους. Πλήθος αμέτρητο πνίγηκαν μέσα στη σούπα τους, σ' ένα κουπάκι του καφέ, σ' ένα κουτάλι του γλυκού... Ας είναι γλυκός ο ύπνος τους εκεί βαθιά που κοιμούνται, ας είναι γλυκός κι ανόνειρος. Κι ας είναι ελαφρύ το νοικοκυριό που τους σκεπάζει. (σ. 321)

ΜΙΚΡΗ ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΙΓ΄

Η απουσία είναι το μοναδικό θηρίο που ο άνθρωπος όχι μονάχα δεν κατάφερε ποτέ να εξημερώσει, αλλ' ούτε να συλλάβει καν. Βέβαια, πάντα ελπίζει ότι θα καταφέρει, γι' αυτό και σ' όλους τους ζωολογικούς κήπους υπάρχει εν' αδειανό κλουβί γι' αυτήν. (σ. 363)

Εσωτικά τοπία (1991)

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

ΓΡΑΦΩ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΜΟΥ με τον ίδιο τρόπο που στρώνει το κρεβάτι του ο μελλοθάνατος λίγο πριν από την εκτέλεση: μεθοδικά και τακτικά, φροντίζοντας σχολαστικά την κάθε λεπτομέρεια, την ίδια τρέφοντας μ' αυτόν φρούδη ελπίδα ότι, αν δείξω επιμέλεια, θα μου δοθεί, την τελευταία στιγμή, η χάρη. (σ. 449)

ΚΟΝΤΗ ΚΟΥΒΕΡΤΑ Η ΠΟΙΗΣΗ και, κάθε που την τραβάς για να φυλάξεις το κεφάλι σου από τους εφιάλτες του άλλου κόσμου, στην παγωνά του αυτού του κόσμου τα πόδια σου αφύλακτα αφήνεις. (σ. 451)

Ο ακίνητος δρομέας (1996)

ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ Της ΣΙΩΠΗΣ κι ωστόσο φύσει φλύαρος, με σμήνη ήχων να βουίζουν μέσα στο κρανίο του, με πλήθη λέξεων να συνωστίζονται μέσα στο στήθος του, κι αυτός, εκεί, χρόνια ολόκληρα, τα δόντια να κρατά σφιγμένα κι ούτ' ένας ψίθυρος να μην ξεφεύγει σπουδαίως σιωπητής μεγάλων αποστάσεων. (σ. 465)

ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΧΩΝΕΨΕ αυτούς που, εκ του ασφαλούς, σκέφτονται, χορτασμένοι, όσους πεινούν, πλάι στη σόμπα καθισμένοι, όσους κρύνουν,

ελεύθεροι σαν τα πουλιά, όσους σαπίζουν σε κελιά... Αυτός, ως τέλειος φίλαλλος, σκέφτεται τους νεκρούς, πεθαίνοντας ο ίδιος λίγο-λίγο. (σ. 488)

ΚΑΠΝΙΖΟΝΤΑΣ ΑΔΙΑΚΟΠΑ ΤΣΙΓΑΡΑ, ρουφώντας σπύρτα αδιάκοπα, σωρεύοντας στα σπλάχνα του νέφη καπνού, φωτιές από μαράζι, καρφιά από κρατημένες, ανέκφραστες δυνάμεις, ονειρεύεται μια ποίηση ηφαιστειο, ένα λόγο ρέοντα ως πυρακτωμένη λάβα. Κάποτε, θα την πράξει αυτή την ποίηση, κάποτε... Στο μεταξύ, οι καύτρες των τσιγάρων του καίνε τα σεντόνια και τα δάχτυλα. (σ. 512)

Ιδεογράμματα χαικού και τάνκα (1997)

στ΄

Αυτός ο έρωτας
στο ποίημα δεν χωράει,
το περιέχει. (σ. 526)

ιθ΄

Κρατάει πολύ
ο θάνατος, κρατάει
ολόκληρη ζωή. (σ. 531)

TANKA

θ΄

Τόσο μεγάλος
πόνος, τόσο πιο μεγάλος
απ' τον άνθρωπο·

κι ωστόσο στην καρδιά του
ολόκληρος χωράει. (σ. 539)

ιστ΄

Ψυχή, δεν έχεις
άλλο καταφύγιο
στον κόσμο τούτο·

μονάχ' αυτούς τους τοίχους,
αυτούς τους πέντε στίχους. (σ. 542)

*Τότε που η σιωπή τραγούδησε
και άλλα ασήμαντα περιστατικά* (2000)

ΕΙΝΑΙ ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΟΙ: ο ένας με μαχαίρι, ο άλλος άοπλος.

Αυτός με το μαχαίρι λέει στον άλλο: «Θα σε σκοτώσω».

«Μα γιατί», ρωτά ο άοπλος, «τι σου 'χω κάνει; Πρώτη φορά βλεπόμαστε. Ούτε σε ξέρω ούτε με ξέρεις».

«Γι' αυτό ακριβώς θα σε σκοτώσω. Αν γνωριζόμασταν, μπορεί να σ' αγαπούσα», λέει αυτός με το μαχαίρι.

«Ή και να με μισούσες», λέει ο άοπλος, «να με μισούσες τόσο που με χαρά μεγάλη θα με σκότωνες. Γιατί να στερηθείς μια τέτοια απόλαυση; Έλα να γνωριστούμε».

«Κι αν σ' αγαπήσω», επιμένει ο οπλισμένος, «αν σ' αγαπήσω, τι θα κάνει ετούτο το μαχαίρι;».

«Ω, μη φοβάσαι», λέει ο άοπλος, «σκοτώνει ακόμη κι η αγάπη. Και, τότε, είναι ακόμη πιο μεγάλη η απόλαυση». (σ. 552)

Οι σελίδες που βρίσκονται στο κάτω μέρος των ποιημάτων αναφέρονται στην συγκεντρωτική έκδοση.

Το παιχνίδι της Κλαρίτας

Η κόρη της ζάπλουτης παριζιάνικης οικογένειας, όπου δούλευα ως υπηρέτης, λεγόταν Κλαρίτα, όνομα που στα ισπανικά σημαίνει Φωτεινή. Και ήταν όντως φωτεινή στην όψη, αλλά οι προθέσεις της ήσαν σκοτεινές και δόλιες. Από την πρώτη κιόλας στιγμή της γνωριμίας μας, άρχισε να παίζει μαζί μου το γνωστό παιχνίδι της γάτας με τον ποντικό, όπου, βέβαια, ο ποντικός ήμουν εγώ, αφού, κάθε φορά που την κοιτούσα, η ομορφιά της μου 'κοβε τα ήπατα. Είχε κληρονομήσει από τη Μεξικάνα μάνα της όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που κάνουν τους άντρες να χάνουν τα λογικά τους, να φτάνουν ακόμη και στο φονικό. Για να γίνω πιο σαφής, το δέρμα της είχε το χρώμα του σταριού και την υφή του μεταξιού, τα εβένινα μαλλιά της κυλούσανε κυματιστά μέχρι πιο κάτω από τους ώμους της και τα τεράστια μαύρα μάτια της, κάτω απ' τις τέλειες αψίδες των φρυδιών της κουρνιασμένα, άλλοτε δείχναν βυθισμένα σ' ένα λάγνο λήθαργο κι άλλοτε σπίθιζαν σαν κάρβουνα αναμμένα. Όσο για το κρουστό κορμί της, αυτό θα κόλαζε ακόμη και Άγιο. Ήδη μεστό, καίτοι σχεδόν εφηβικό ακόμη, το περιέφερε, επιδεικτικά, μέσα στον χώρο και στον χρόνο, σαν όπλο ακαταμάχητο σε μάχη ερωτική, μάχη που ήτανε για μένανε χαμένη από χέρι.

Όταν βρισκόμασταν μονάχοι, το χέρι μου έπαιρνε, συχνά, μες στα δικά της και αναστέναζε, κοιτώντας με στα μάτια: «Αχ, Αργκυρής, αχ, Αργκυρής, τι όμορφος που είσαι!». Κι εγώ, ο βλάκας, μεθυσμένος, έσκυβα προς το μέρος της, με την ελπίδα ενός φιλιού από εκείνα τα σαρκώδη χείλη που είχαν χρώμα κερασιού, ίσως και γεύση, αλλά τα χείλη τα δικά μου βρισκάνε μόνο το κενό, γιατί, κάθε φορά, απέστρεφε το πρόσωπό της, αναφωνώντας: «Μα, Αργκυρής, μα, Αργκυρής, τι πας εκεί να κάνεις!».

Άλλοτε πάλι, όταν φίλες της στο σπίτι έρχονταν, νωχελικά κουλουριαζόταν πλάι μου, στον καναπέ, και, το κεφάλι της στον ώμο μου ακουμπώντας, τον ρόλο της ερωτευμένης γάτας έπαιζε. Ωστόσο, μόλις έφευγαν οι φίλες της, άλλαζε αμέσως ύφος και μου 'λεγε αυταρχικά: «Άντε, τι περιμένεις; Μάζεψε τις κούπες του καφέ, άδειασε τα τασάκια, αέρισε τον χώρο!».

Συνήθως έμενε ως το μεσημέρι στο κρεβάτι, διαβάζοντας φτηνά ρομάντζα και μόδας περιοδικά φυλλομετρώντας, σαν όμως αποφάσιζε να βγει πρωί, για ψώνια, έβγαινε κι εγώ, λίγο μετά, και μια μικρή ανθοδέσμη της αγόραζα που, αφού τακτοποιούσα το δωμάτιό της, την έβαζα σ' ένα βαζάκι, πάνω στο κομοδίνο της. Όταν την έβλεπε, επιστρέφοντας, αναφωνούσε: «Α, τι ευγενικό, τι ευγενικό, από μέρους σου, Αργκυρής!». Ποτέ, ωστόσο, δεν είδα τα λουλούδια αυτά, σιγά σιγά, μες στο βαζάκι να μαραίνονται. Αντίθετα, την επομένη κιόλας, τα 'βρισκα τσαλακωμένα μες στο δοχείο απορριμμάτων της κουζίνας.

Το χειρότερο, όμως, μαρτύριο στο οποίο με υπέβαλλε ήταν το μαρτύριο των εσωρούχων. Παρά το γεγονός ότι στο μπάνιο, πλάι στο πλυντήριο, υπήρχε ένα τεράστιο καλάθι απλύτων, ποτέ δεν μάζεψε τα εσώρουχά της να τα ρίξει εκεί μέσα. Τα άφηνε να σέρνονται, εδώ κι εκεί, μες στο δωμάτιό της, σίγουρη ούσα, αφού με διάβαζε ανοικτό βιβλίο, ότι θα τα μάζευα ευλαβικά και θα τα προσκυνούσα, ρουφώντας, ως τα μύχια της ψυχής μου, το άρωμα που είχε αφήσει πάνω τους το κορμί της, κορμί που δεν επρόκειτο ποτέ να αποκτήσω.

Αργύρης Χιόνης ●

Το αφήγημα «Το παιχνίδι της Κλαρίτας» τυπώθηκε εκτός εμπορίου τα Χριστούγεννα του 2011 από τις εκδόσεις Γαβριηλίδης.

Έρη Αγρίου, «Δι' ευχών», 2017. Εγκατάσταση